

תנובות שדה

גליון מס' 5
ניסן אייר התשנ"ו

בהוצאת
המכון למצוות התלויות בארץ
בית עוזיאל

כתובת :

מערכת תנובות שדה
המכון למצוות התלויות בארץ

מושב בית עוזיאל

ד.ג. שמשון מיקוד : 99794

טלפון : 08-9214829

פקס : 08-9216829

***

החוברת הו"ל בסיוע
משרד לעניני דתות
המועצה האיזורית גזר

***

©

כל הזכויות שמורות

תוכן הענינים

4		* מאמר מערכת
6	ערלה בפלפלין כלאי אילנות באגס מכירת מוצרי טריפה לעובדים זרים חרקים בארטישוק	* מידע הלכתי
7	מו"ר הגאון רבי שלום משאש שליט"א רב וראב"ד ירושלים	* אודות המנהג הקדום באכילת הפלפל הסודני
8	מו"ר הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א אב ביה"ד פ"ת	* מהי חנטה
18	הרה"ג משה לוי שליט"א ר"מ ישיבת כסא רחמים	* דין חצילים ופלפלים חריפים אם שייך בהם איסור ערלה
27	אגרונום יהורם דנינו נר"ו המכון למצוות התלויות בארץ	* פלפלת הגינה - סקירה מדעית בעודה בצק
29	הרב ש.ז. רווח שליט"א הרב המקומי בית עוזיאל ויו"ר המכון	* סימנים להגדרת עץ ונפ"מ לענין הפלפלין
39	הרב דוד וקחי שליט"א המכון למצוות התלויות בארץ	* בדיקת חמץ בלול תרנגולים
40		* מהנעשה במכון

מאמר מערכת

גליון מס' 5 - יוצא לאור לקראת חודש ניסן חודש הגאולה העתידה והוא החודש שנאמר עליו "החודש הזה לכם ראש חודשים". ובמדרש "בראשית ברא אלוקים" א"ר יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם וכו' שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא. הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

והקשה הרב "גור אריה" דאכתי קשה מה ענין נתינת הארץ לישראל אצל מצות התורה שהוצרך לכתוב זה בתורה. ותירץ, דאין זו קושיה מפני שרוב מצות התורה תלויות בארץ. שהרי תרומות ומעשרות ובנין בית הבחירה [בכלל זה כל הקרבנות הקרבים בו] תלויים בארץ, ואם אין הארץ לישראל לא יתכן אלו המצוות כלל. שהרי באלו כתוב "וירשתה וישבת בה".

והרמב"ן כתב ג"כ שכל המצוות שבתורה משפט אלוקי הארץ. כלומר שכל מצות שבתורה הם שייכים דוקא לארץ ישראל, וכן כתוב בספר מלכים כשגלו ישראל וישבו גויים בארצם ולא ידעו ולא קיימו משפט אלוקי הארץ וישלח ה' בס את האריות. ואילו כשהיו הגויים האלה [הכותים] בארצם לא היו עושים בעובדם שם את אלוהיהם לשלח בס את האריות. ורק בבואם לארץ השם ועשו שם כמעשיהם הראשונים שילח בס את האריות הממיתים. ויותר מזה הוסיף הרמב"ן בשם הספרי שם על הפסוק ואבדתם מהרה וכו'. ושמתם את דברי אלה וכו'. "אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחו"ל היו מצויינים במצות שכשאתם חוזרים לא יהיו עליכם כחדשים" שאין הוא מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות. ומ"מ פירשו בהם שכל חיובינו בהם בגלות הוא כדי שלא יהיו חדשים עלינו כשנחזור, כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה' ולפיכך אמרו בסיפרי "וירישתם אותה וישבתם בה" וסמך ליה "ושמרתם לעשות": ללמדך שישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל מצות התורה כי ללא ישיבתנו בארץ היינו פטורים מכל המצוות ע"ש באורך (ויקרא יח כה)

ועיין בתורה תמימה (דברים. י"ב כ"ט קל"ד) וז"ל: לא נתבאר טעם דבר זה ויתכן משום דבכלל א"א לקיים כל המצוות כולן שבתורה רק באר"י מפני שהרבה מצוות תלויות בה כנודע. ואפי' מצות התלויות בגוף כל עיקרם ותכליתם לא ניתנו אלא לקיימם בא"י כמבואר כמה פעמים בתורה בכמה מצוות. "כי תבואו אל הארץ" וכדומה. וקיומם בגולה היא רק שלא ישכחו לעת בואם של ישראל לארץ כנ"ל על פסוק "ושמתם את וכו'". ולפ"ז מתבאר ממילא דמצוות ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצוות כיון דהיא היסוד והבסיס לקיום כל המצוות וכו'. עש"ב.

רשב"י פתח: "עמד וימודד ארץ" מדד הקב"ה את כל הארצות ולא מצא ארץ שראוייה ליתן לישראל אלא ארץ ישראל כלומר שארץ ישראל היא המתאימה ביותר לישראל. אופיה המיוחד של א"י בהיותה מסוגלת להאציל רוחניות על יושביה וגורמת לאדם אשר בה להתרוממות רוחנית ורק בה חלה הנבואה [ראה יונה הנביא] ובה מסוגל להתגלות הקשר בין האדם לבין קונו. קדושת הארץ אינה רק מושג הלכתי אלא גם מציאות רוחנית ממשית, והיא שורה על הארץ הזאת ועל הווייתה הגשמית על סלעיה

ואבניה, על אדמתה ואוירה, על צמחיה ועל פירותיה. מכאן החיוב שפירות אלה חייבים במצות מיוחדות ומכאן החיוב התלוי באדמה זאת ורק בה (פרקים במחש"י להגרש"י)

גליון מס' 5 עוסק:

א. מהי חנטה לענין מצוות התלויות בארץ ובפרט לענין ערלה, לשאלה זו קיבלנו תשובה ממורה דרכנו הגרש"מ עמאר שליט"א.

ב. הקדשנו את רוב החוברת לדין שעלה בזמן האחרון אודות החשש לערלה בפלפלין החרויים. הבאנו מאמרים הלכתיים מקיפים בנושא של "סימנים להגדרת עץ" בהלכה.

ג. סקירה מדעית מקיפה אודות התנהגות שיחי הפלפל מאת אגרונום המכון ה"ה יהורם דנינו נר"ו שטרח רבות ע"מ להוציא דבר מתוקן תחת ידו ע"י בירור עם מגדלי הפלפלין למיניהן. והשקיע מאמצים מרובים שכללו סיורים בשטחי גידול הפלפל. וע"כ אנו מודים לו.

בסוף החוברת הבאנו את המדור הקבוע "מהנעשה במכון".

**ביקרא דאורייתא
המערכת**

מ י ד ע ה ל כ ת י

א. בנדון הפלפלין כפי שפורסם כבר בקיצור נמרץ בגליון הקודם. דעת מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יחו"ד (ח"ד נ"ב) שסומכים להלכה על הטעם שהובא ברדב"ז, שכל צמת שנותן פרי תוך שנתו הריהו ירק, ומכאן שכל הפלפלין מכל הזנים והסוגים (כולל הסודני) דינם כירק, כיון שהם נותנים פרי בתוך שנתם. וכך נהגו בכל הדורות אבותינו ואבות אבותינו שבמרוקו, תימן ועוד. ואמנם יש לציין שלדעת הסוברים שאין לסמוך על טעם זה לבד ומצריכים תנאי נוסף שגזעו כלה עד ג"ש (וכ"פ מופה"ד החזו"א), יש להחמיר בפלפל הסודני (קטן מאד, שאינו גדל בא"י למסחר אלא בגינות פרטיות) ולחוש לו שהוא עץ, כיון שאינו כלה ומחזיק מעמד יותר מג"ש ואין איכות וכמות הפירות יורדים במהלך השנים. ואמנם כפי שצוין זן זה אינו גדל מסחרית נכון להיום, ומה שיש מזה בחנויות ובשווקים זה יבוא מחו"ל, וגם לחוששים לשיטת החזו"א אפשר לקנותם בחנות כדין ספק ערלה בחו"ל שמותר. אך בשאר הזנים המצויים בשוק, השאטה (הארוך), הסולטן, אורלי ועוד. גם לדעת החזו"א הרי הם ירק ואין נוהג בהם דין ערלה. (וכפי שמבואר במאמר האגרונום בחוברת זו).

ב. הננו לשוב ולהודיע לציבור החקלאים שמתכננים נטיעות חדשות של עצי אגס. שרוב ככל האגסים בא"י מורכבים על כנת חבוש, וכידוע דבר זה אסור מדין כלאי הרכבה באילנות ואסור בנטיעה וקיום. הצוות המקצועי של המכון בשיתוף משתלת "הוכברג" מבצע בימים אלו ניסוי של כנות אגס (OH/F) ועוד שני כנות נוספים) ע"מ לבחון את כנות אלו. בעזהש"י כאשר יסתיים הניסוי נביא בל"נ את התוצאות לציבור.

ג. לתשומת לב רבני הישובים! לאחרונה עקב הבאת עובדים זרים רבים ארצה, מיובאים עבורם מוצרי מזון שונים, ובניהם מוצרי טריפה כגון פירות ים וכד'. לצערנו מוצרים אלו נמכרים בצרכניות של הישובים. מיותר לציין שדבר זה אסור באיסור חמור וכפי שפסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' קי"ז) "כל דבר שאסור מן התורה אם הוא דבר המיוחד לאכילה אסור לעשות בו סחורה". ויש להעיר את תשומת לב החנונים לדבר זה.

ד. בימים אלו ישנה התרבות גדולה של חרקים ע"ג הירקות. אנו חוזרים ומפרסמים אודות ה"ארטישוק", שהוא נגוע בנגיעות גדולות של כנימות עלה ועוד, וע"כ מומלץ לא להשתמש בעלים כלל, אלא בלבבות הארטישוק בלבד, וגם מהלבבות להוריד את קצות העלים הדבוקים בהם. במידה ורוצים להשתמש בעלים, יש להפריד אחד אחד ולשפשפם היטב תחת ברז מים.

שניאור ז. רווח
יו"ר המכון

מכתב תשובה ממו"ר הגאון רבי שלום משאש שליט"א
 הרב הראשי וראב"ד ירושלים
על המנהג במרוקו אודות אכילת הפלפל הסודני

לכבוד הרה"ג מתעסק בקודשים
 הרב שניאור ריוח שליט"א,
 יו"ר המכון למצוות התלויות בארץ בית עוזיאל.
 שלום רב.

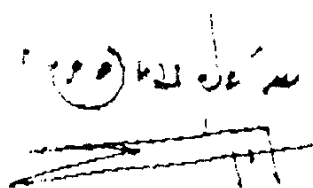
על דבר שאלתו בענין הפלפל החרוף לענין ערלה, ומה המנהג במרוקו.

הנני להשיב, שבמרוקו לא היה ולא נשמע כדבר הזה להסתפק אפי' ספק בעלמא בענין זה. והכל חכמים וחסידים ואנשי מעשה לא נמנעו מלאכלן, ואפי' החריפים ביותר. [הסודניא]. ועכשיו כאשר עיינתי בזה, ראיתי להרבה פוסקים המחזקים את מנהגינו. מטעם שהוא מוציא פירותיו תוך שנה. ויספיק בריוח מ"ש הרה"ג פאה"ד הגר"ע יוסף שליט"א ביחוד דעת ס"י נ"ב. גבי חצילים. שהאר"י ומהרח"ו ותלמידיהם אכלן מהם בלי היסוס. וכן דעת הכרם ציון וציץ אליעזר והבן איש חי עש"ב. ואף שהגאון החזו"א זיע"א מחמיר בזה. הנה יש למנהגינו על מה לסמוך בריוח. ובפרט לפי הבי גאונים שהביא ביחוד דעת שמצאו כן בתוספתא. ודאי סמכי' אהימנותיהו להקל, וכמ"ש ביחוד דעת הנ"ל.

ולהיותי נחוץ לנסוע לחו"ל, וגם עומדים בערבי פסחים, אין זמן להאריך ועוד חזון למועד אם ירצה ה' להרחיב הדברים. ורק לעשות רצונו הוצרכתי להשיב כד קאי אחד כרעא.

החותם בברכה

שלום משאש שליט"א

הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א
 אב בית הדין הרבני פתח תקוה

מהי חנטה

לכבוד ידידי וחביבי
 הרה"ג ר' שניאור זלמן רווח שליט"א
 הרב דמושב בית עוזיאל וראש המכון למצוות התלויות בארץ.
 החיים והשלום וכט"ס.

באשר לשאלתו מיום כ"ז שבט התשנ"ו, במטע לימונים שכידוע שהרבה מפירותיו חונטים קודם ט"ו בשבט, והוא בשנתו הרביעית וע"פ ההלכה כל הפירות שחונטים קודם ט"ו בשבט הם עדיין קיימים באיסורם איסור ערלה, ומה שלאחר ט"ו בשבט כבר יצא מדין ערלה והוא נטע רבעי. אלא שלפני ט"ו בשבט יוצאים רק הפרחים ואולי גם תחילתו של הפרי, (לא ברור מתוך השאלה באיזה שלב בדיוק מדובר). ושאלתו שאלת חכם היא אם נלך אחרי החנטה הרגילה שהיא הוצאת הפרי, או דבעינן שיעור של עונת המעשרות. וציין לדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"א ה"ב ומ"ש מהר"י קורקוס ז"ל שם, וכן מ"ש הרמב"ם ז"ל שם (פ"ט ה"י) וכן מ"ש בכרם ציון משם הגרצ"פ פרנק ז"ל והחזו"א. כיד ה' הטובה עליו. ושואל לדעתי העניה איך נפסוק בזה, לאותו בעל מטע שמחכה לתשובה. ומפני חשיבות הענין למעשה ומפני חביבותך אצלי הנחתי ענינים אחרים באמצע ממש, והקדמתי ענין חמור זה, ואני מתפלל לה' שיורני דרך האמת למען שמו יתברך.

ואפתח בדברי רבותינו ז"ל במסכת ראש השנה (י"ב ע"ב), תנן התם (מעשרות פ"א מ"ג) התלתן משתצמח, התבואה והזיתים משיביאו שליש, [ופירש"י ז"ל תבואה היא דגן ותירוש דכתיב כתבואת גורן וכתבואת יקב, מתעשרים אחר שנה שהגיעו בה לשליש בישולם אם שניה ושלישית. וע"ש בתוס' שפירשו דאין ענבים בכלל זה, שלא כרש"י ז"ל שכתב דגם תירוש בכלל תבואה וע"ש]. ושאלו בגמ' מנא הני מילי, א"ר אסי א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי, אמר קרא "מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות". שנת השמטה מאי עבידתיה בחג הסוכות שמינית היא, אלא לומר לך כל תבואה שהביאה שליש שביעית לפני ראש השנה, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. א"ל רבי זירא לרב אסי ודילמא לא עייל כלל (פירש"י ז"ל אפילו לא התחילו להתבשל בשביעית נמשך בה איסור שביעית עד חג הסוכות). אמר לו כתיב וחג האסיף וגו' והיינו קציר, וקים להו לרבנן דכל תבואה שנקצרה בחג בידוע שהביאה שליש לפני ר"ה, ואחר שקו"ט בדבר פרך רבי חנינא דרשה זו, ופירש הפסוק לענין סכך של סוכה, ואסיף היינו אסיפת גורן ויקב. אלא מנלן כדתניא רבי יונתן בן יוסף אומר ועשת את התבואה לשלש שנים את תקרי לשלש אלא לשליש. עוד אמרו בגמרא שם (י"ג ע"ב) אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה, תבואה זזיתים בתר שליש, ירק בתר לקיטה. הני כמאן, (קטניות שאמור בהם בתר השרשה), הדר אמר רבה מתוך שעשוין פרכין פרכין אזלי רבנן בתר השרשה, ופירש"י ז"ל שאין הקטניות נלקטין כאחד, היום לוקטים ומפרכין מעט ולמחר מעט, ונמצא ישן וחדש מעורבין יחד, הנפרכין לפני ר"ה עם הנפרכין אחר ר"ה, ואם יעשרו אותם בתר לקיטה כירק, נמצא מעשר מן החדש על

הישן, וכו', קבעו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה, וכו', ומעשר פירות האילן וקטניות וירק מדרבנן הן ויכולת ביד חכמים לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד. עכ"ל.

והנה מדברי רש"י ז"ל בשתי המקומות עולה דהוא ז"ל מחלק בין דברים החייבים במעשר מן התורה שהם, דגן תירוש ויצהר שהם מתעשרין לפי השנה שבה הביאו שליש, שע"ז אמרו במשנה דמעשרות, התבואה והזיתים משיביאו שליש, ולמדו את זה בגמ' שם מן הפסוק. אבל ירק וקטניות ושאר פירות האילן שמעשר שלהם מדרבנן (דלרש"י ז"ל גם פירות האילן מתעשרין רק מדרבנן כשאר ירקות), נתנו בהם חכמים זמנים שונים לפי דעתם. וכמ"ש רש"י (בדף י"ג ע"ב) הני"ל, וכן כתב רש"י ז"ל (בדף י"ב ע"ב) ד"ה מנא הני מילי, דאתבואה וזיתים קאי דמעשר דידהו מדאורייתא וכו', דאילו ירק דאזלי ביה בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה, מעשר דידהו מדרבנן. ולא מיבעיא בהו מנלן, ולקמן (י"ד ע"א) מפרש בהו טעמייהו, ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר צמח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו, אזיל ביה בתר לקיטה, אילן גדל על מי שנה שחנט בה שעל ידי שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטים ובו נגמרין, ששרף האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל. עכ"ל.

והנה במעשרות (פ"א מ"ב) תנן: מאימתי הפירות חייבות במעשרות התאנים משיבחילו, הענבים וכו', ובסוף משנה ג' (שם) אמרו התלתן משתצמח, התבואה והזיתים משיכניסו שליש. ורבינו עובדיה מברטנורה ז"ל שם פירש בזה שני פירושים, שנתגדלו שליש ממה שעתידין להתגדל, אי"נ כשבא לעוצרן ולסוחטן מוציא מהן שליש. וע"ש.

והתוס' בר"ה (י"ב ע"ב ד"ה התבואה) כתבו דנראה דכל אותן שיעורין דתנן בריש מעשרות (שהן זמני עונת המעשר של כל מין ומין) הוא הבאת שליש שלהן, והא דלא קתני משיביאו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים, משום דבכולהו אפשר ליתן בהן סימן, חוץ מתבואה וזיתים וכן משמע בירושלמי וכו', ודברים אלו הובאו במלאכת שלמה על המשנה שם, נמצא דכל השיעורים של עונת המעשרות המוזכרים במשנה בריש מעשרות הנז', כולם דבר אחד שהוא שליש כמו בתבואה וזיתים, ואין כאן שיעורים שונים, רק סימנים שונים לדעת בכל מין ומין באיזה זמן הגיע לשליש, ובתבואה וזיתים שאין בהם סימן ברור כדי לדעת הזמן שהגיעו לשליש, אמרו בהם בפירוש משיכניסו שליש.

ובאמת כן נראה גם מלשונו של הרמב"ם ז"ל דהכי ס"ל, וכמ"ש במלאכת שלמה שם, דממ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר (פ"ב ה"ה) איזו היא עונת המעשרות, משיגיעו הפירות להזרע ולצמות, הכל לפי מה שהוא הפרי, כיצד. התאנים משיעשו רכים וכו', הענבים וכו'. וע"ש בפירוש הרדב"ז והכסף משנה שהביאו המקור לזה מן הירושלמי שדרשו תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח יצא פחות משליש שאינו נזרע ומצמיח. עכ"ל. הרי מפורש דעונת המעשרות הוא משיביאו שליש, וזה כלל בכל הפירות והתבואה, וכל מה שפירט אח"כ באורך, הוא רק נתינת סימנים לדעת אימתי הגיע כל מין ומין לשליש, וכמ"ש שם הכל לפי מה שהוא פרי, נמצא דחייב המעשר תלוי בהבאת שליש, שהוא הזמן שמתחייב במעשר.

עוד אמרו בגמ' שם (ר"ה דף ט"ו ע"ב) ת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה, לאחר ט"ו בשבט מתעשר לשנה הבאה, א"ר נחמיה במה דברים אמורים באילן שעושה כעין שתי בריכות, אבל אילן העושה בריכה אחת כגון דקלים וזיתים וחרובין, אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט, מתעשרין לשנה הבאה. אמר רבי יוחנן נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה. והתוס' שם (ד"ה כגון) כתבו דבחנם נקט ר'

נחמיה זיתים, שגם ת"ק מודה לעיל, דתבואה וזיתים בתר שליש ולא אחר חנטה, עכ"ל.

נמצאנו למדים דלענין קביעת שנת המעשר, אם הוא שייך לשנה שניה חייב במעשר שני, או שנה שלישית והוא במעשר עני, בזה הולכים אחר החנטה, אע"פ לענין חיוב המעשרות אזלי בתר הבאת שליש בכל הפירות. ואולם מדברי התוס' נראה דבתבואה וזיתים אזלי בתר שליש גם לענין קביעת שנת מעשר. שהרי כתבו דגם ת"ק מודה בתבואה וזיתים דבתר שליש, הרי מבואר דגם לקביעת שנת המעשר, אזלינן בתבואה וזיתים בתר שליש ולא בתר חנטה.

ואולם הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשר שני ונטע רבעי (פ"א ה"ב), פסק שגם לקביעת שנת המעשר אזלינן בתר עונת המעשרות, שהרי כתב שם, באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות וכו'. ובט"ו בשבט הוא ראש השנה למעשר אילנות, כיצד, תבואה וכו'. וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית אע"פ שנגמרו ונאספו אחרי כן בסוף שנה שלישית, ומתעשרין לשעבר, ומפרישין מהן מעשר שני. וכו' עכ"ל, הרי מפורש בדבריו ז"ל שגם לענין קביעת שנת המעשר אזלינן בתר הבאת שליש ולא בתר חנטה. אלא דקשה עליו מהסוגיא ההיא. והלום ראיתי בע"ה לרבינו עקיבא איגר ז"ל בתוספותיו. למשניות מעשרות (פ"א מ"ב) הנז', שכתב דמ"ש מאימתי הפירות חייבין במעשרות, דהיינו דמיקרי אוכל וחייבין במעשרות, לכשיגמרו מלאכתן, אבל לענין שנת המעשר אזלינן בתר חנטה, כדאיתא בר"ה (ט"ו ע"ב), וע"ש שתמה מזה על הרמב"ם ז"ל בהלי מעשר שני פ"א ה"ב הנ"ל, דגם לענין שנת המעשר פסק דאזלינן בתר עונת המעשרות. והא לענין שנת המעשר אזלינן בתר חנטה, עו"כ דהרמב"ם ז"ל לא הביא הדין דאזלינן בתר חנטה רק בדרך שלילית (שם הלכה ג') שכתב וחרובים אע"פ שחנטו דמשמע דבשאר אילנות אזלינן בתר חנטה, וה' יאיר עיני. עכ"ל. רעק"א ז"ל.

ובאמת היא קושיא גדולה בדברי הרמב"ם ז"ל, אלא שרעק"א ז"ל שם כתב שם עוד ע"ד הרמב"ם ז"ל הנזכרים, וכ"כ רש"י ז"ל בר"ה (י"ב ע"ב) ד"ה משתצמת, וד"ה והזיתים. והא לענין שנת המעשר אזלינן בתר חנטה עכ"ל. נמצא דמקשה גם ע"ד רש"י ז"ל. ואולם בדברי רש"י ז"ל נראה דלא קשה מידי, דהוא ז"ל כתב שליש רק בתבואה וזיתים דע"ז אמרו במשנה דמעשרות בפירוש התבואה והזיתים משיביאו שליש. והוא ז"ל מפרש לה דלכל הענינים אזלינן באלו אחר שליש, דהם מתעשרים מן התורה, ולמדו חכמינו ז"ל מהפסוקים דמתעשרים בתר שליש, וא"כ גם לעונת המעשרות וגם לענין שנת המעשר אזלינן בהו בתר שליש, וכתב בפירוש שם (ד"ה מנא היני מילי) דירק ואילן דמעשר דידהו דרבנן ולא שאלו עליה מנלן, שחכמים קבעו להם זמנים שונים כל דבר לפי ענינו וטעמו, וזהו שאמרו בגמ' שם (י"ג ע"ב) אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה, תבואה וזיתים בתר שליש, ירק בתר לקיטה. וקטניות בתר השרשה, וכתב רש"י שם דמעשר אילן וירק דרבנן ויכולת בידם לקבוע זמן לפי דעתם. ע"ש. הנה רואים מדברי רבה שחכמים חילקו תבואה וזיתים משאר אילנות, ולא אמרו בתר חנטה אלא בשאר האילנות, ולא בתבואה וזיתים, ורש"י ז"ל דמפרש שתבואה וזיתים היינו דגן תירוש ויצהר שהם מדאורייתא תולה את החילוק בין אלו שחייבים במעשר מדאורייתא, שלמדו מן הפסוק שהם בתר שליש, ובין השאר שהם דרבנן וקבעו בהם זמנים לפי עינים.

ולפ"ז לא קשה על רש"י גם מההיא דר"ה (ט"ו ע"ב) דשם אמרו ת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה. וכו', דרש"י ז"ל בודאי דמפרש בזה

דאילן דנקט הכא הוא שאר אילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר. תדע שרבי נחמיה פליג בזה על ת"ק ואמר בד"א באילן שעושה שתי בריכות, אבל אילן העושה בריכה אחת כגון דקלים וזיתים וחרובין אע"פ שחנטו פירותיהם קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה. והתוספות שם (ד"ה כגון) כתבו דבחנם נקט זיתים דמודה בהו ת"ק דתבואה וזיתים אחר שליש ולא אחר חנטה, עכ"ל. ומעתה לפי רש"י ז"ל דתבואה וזיתים היינו דגן תירוש ויצהר נמצא דהם שונים משאר אילנות ולא אזלין בהו בתר חנטה אלא אחר שליש, וא"כ מ"ש כאן באילן בתר חנטה, ע"כ הוא בשאר אילנות דוקא, וא"כ מאי מקשה רעק"א ז"ל מזה לדברי רש"י (בדף י"ב) דשם איירי בתבואה וזיתים, וכבר הוכחתי מדברי רבה שם (י"ג ע"ב) דאילן דנקטי חכמים הוא שאר אילנות חוץ מענבים וזיתים, דהרי אמר שם, אמור רבן אילן בתר חנטה, תבואה וזיתים בתר שליש וכו'. וא"כ פשוט דגם מ"ש שם (דף ט"ו ע"ב) הוא בשאר אילנות דוקא וכנ"ל.

אבל על הרמב"ם ז"ל ודאי קשה לכאורה קושינו של רעק"א ז"ל, דבשלמא בדין עונת המעשרות (בהל' מעשר פ"ב ה"ה) שלא חילק בין תבואה וזיתים לשאר אילנות לק"מ. דכל מה שאמרו במשנה דמעשרות הנז' התאנים משיבחילו וכו', הכל הוא הבאת שליש וכמ"ש התוס' וזו היא שיטת הרמב"ם ז"ל וכנ"ל. אלא מ"ש בהלכות מעשר שני (פ"א ה"ב) בענין שנת המעשר דאזלין בתר עונת המעשרות אינו מובן, דהא בפירוש אמרו חז"ל אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט וכו', הרי דשנת המעשר נקבעת לפי החנטה, ולא לפי הבאת שליש. והרמב"ם פסק דבכל האילנות נקבעת שנת המעשר לפי עונת המעשר שהוא שליש כאמור.

והנה מהר"י קורקוס ז"ל בהלכות מעשר שני (פ"א ה"ב) הביא הגמרא דר"ה (י"ב ע"א) דאמרו על המשנה דתנן באחד בתשרי ר"ה לשנים וכו', לירקות ולמעשרות ולנדרים לירקות מאי ניהו, למעשר ירק, היינו מעשרות, תנא דרבנן וקתני דאורייתא ע"כ. וכתב דמכאן סיוע לרבינו שהוא סובר (בתרומות רפ"ב) דכל שאר פירות מעשר שלהם מדאורייתא, שהרי התנא לא שנה במעשר דרבנן אלא ירקות. משמע דכל השאר דאורייתא. עוד הזכיר מ"ש שם דאין מעשרין מן החדש על הישן ולא להיפך וע"ש. עוד הביא הא דת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט וכו' בר"ה (דף ט"ו ע"ב) שהז' לעיל, וכן הביא מ"ש שם (י"ג ע"ב) אמר רבה אמור רבן באילן אחר חנטה, תבואה וזיתים בתר שליש, ירק בתר לקיטה וכו'. וכתב וז"ל, מוכח מכל זה דהלכה רווחת היא דבאילן הולכין אחר חנטה, ונראה דהיינו פחות מסמדר או סמדר, ובתבואה וזיתים בתר שליש ורבינו תלה כולם בעונת המעשר, ואיני יכול להלום דעתו אם לא שנאמר דס"ל, דבתר חנטה שאמרו היינו עונת המעשרות, וע"ש שכתב דרבי אברהם ג' עזרא ז"ל בשיר השירים (ב י"ג) פירש חנטה המתיקה, ורש"י ז"ל פירש חנטה פגיה, הגיע זמן ביכורים לקרב שיכנסו לארץ, ורד"ק ז"ל (שרש חנט) פירש. חנטה יציאת הפירות והראותם טרם גמר בישולם תקרא חנטה. וכתב דכל זה קרוב לדעת רבינו.

וע"ש שמיישב בזה מה שהקשו התוס' בר"ה (י"ב ע"ב) איך למדו הדין דהבאת שליש גבי מעשר משביעית, והלא כל האילנות הולכים לשביעית בתר חנטה ולענין מעשר שיעור אחר מפורש בפ"ק במעשרות וע"ש, ולשיטת הרמב"ם מעיקרא לא קשה מידי, דחנטה ועונת המעשרות הוא שיעור אחד שהוא הבאת שליש. ושפיר מייתי ראייה. וע"ש עוד מזה. עו"כ בהמשך, וזה שכתב רבינו בחרובין, אעפ"י שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט וכו', והוא תלה בעונת המעשרות, נר' דעונת המעשרות שכתב היינו חנטה. וגם בענין שביעית (פ"ד ה"ט) תלה רבינו הדבר בעונת המעשרות, **מוכח ודאי דס"ל דחנטה היינו עונת המעשרות**, והארכתי בזה אעפ"י שנראה פשוט שזה דעת רבינו, לפי שלא

ראיתי לאי מן הראשונים שפירש כן, רק נראה שכולם סוברים דחנטה לחוד והבאת שליש ועונת המעשרות לחוד. וכו'. עכ"ל.

העולה מדבריו של מהר"י קורקוס ז"ל דמפרש בדעת הרמב"ם ז"ל, דחנטה היא עונת המעשרות והיא היא הבאת שליש בכל הפירות, ובזה מיושבת היטב קושית רעק"א ז"ל דמהגמרא מוכח דלענין שנת המעשר אזלין בתר חנטה, והרמב"ם ז"ל כתב דגם זה נקבע לפי עונת המעשר. דלהנ"ל הכל אחד הוא וממילא מתיישב היטב מה שתמה עוד שם דהרמב"ם ז"ל לא הביא הא דאזלין בתר חנטה כיע"ש.

ולפי עניות דעתי יש להוכיח מהגמרא עצמה דהעיקר כפירושו של מהר"י קורקוס ז"ל דחנטה היא הבאת שליש, והוא ע"פ מה שהקשיתי לעיל ע"ד הרמב"ם מהא דשאלו על תבואה וזיתים, מנא הני מילי (בר"ה י"ב ע"ב) והנה רש"י ז"ל שם כתב דרק על תבואה וזיתים שואלת הגמ' מנא הני מילי, אבל שאר האילנות דמעשר דידיהו הוא רק מדרבנן, חכמים קבעו להם זמן לפי דעתם וכנ"ל. אבל לשיטת הרמב"ם ז"ל דכל האילנות מעשר דידיהו מדאורייתא, וגם דס"ל דעונת המעשר בכל האילנות הוא הבאת שליש, כדמוכח מיניה בהלכות מעשר (פ"ב ה"ה) וכנ"ל, א"כ לפ"ז בעל כרחנו צ"ל דשאלת הגמרא מנא הני קאי על כל האילנות לשי' הרמב"ם ז"ל, והסיקו דילפינן לה מקרא דאזלין בתר שליש וכנ"ל, ואחר שלמדו מהכתוב דכל האילנות בתר שליש, א"כ גם מ"ש אילן בחנטה צריך לפרש דחנטה היינו שליש. ומה ששאלו רק על הסיפא של המשנה (שהיא התבואה והזיתים וכו'), הוא משום דבזה מפורש דאזלי' בתר שליש והיא המדה השווה לכל האילנות כולם. דכל שאר הסימנים הם שליש. וכנ"ל, אלא שהם שונים זה מזה וא"א למצא אחד שיכלול וישווה בכולם, אלא זה האמור בתבואה וזיתים שנאמר בהם שליש, שהוא שווה לכולם.

עוד ראיתי להגאון פני יהושע במסכת קידושין (ס"ב ע"ב ד"ה אמר) שדן שם ע"ד הרמ"א ז"ל בח"מ (ס"י רע"ב בהגה) שכתב דפרי אילן שחנט מקרי בא לעולם, וכתב שהם דברים נכונים וברורים בטעמן, ולא מבעיא לשיטת הרמב"ם ז"ל שכתבתי בחידושי לראש השנה (פ"ק בסוגיא דאילן בתר חנטה) וכתבתי שם דחנטה דאילנות להרמב"ם ז"ל היינו משהגיע לעונת המעשרות, כמבואר מלשונו בפ"ח מהלכות מעשר שני, ובפ"ד מהל' שמיטין, ולפ"ז חנטה דאילנות הוא כמו הבאת שליש בתבואה, וא"כ אין מקום כלל, לקושית בני יעקב וכו'. אלא גם לשיטת רש"י ז"ל והתוס' בר"ה שם דחנטה דאילנות היא קודם שמגיע לעונה"מ, ולא אזלין בתר חנטה אלא לענין מספר השנים לבד וכו', מ"מ י"ל דמשעת חנטה מקרי שפיר בא לעולם, דאי לא"ה לא היו הולכים בתר חנטה גם למספר השנים. וע"ש שהאריך בזה (ובתוך הדברים כתב, דלרש"י ז"ל חנטה הוא הבלבוב ומתחיל בט"ו בשבט, ורוב העצים מבלבלים בניסן, והיינו דאמרו האי מאן דנפיק בימי ניסן וחזי אילני דמבלבלי, ולבלוב וחנטה חדא מילתא היא), וע"ש.

הא קמן דגם הפנ"י ז"ל פירש כן מדעתו שלהרמב"ם ז"ל חנטה בעץ הוא שליש והוא עונה"מ, וכוון בזה לדעת מהר"י קורקוס ז"ל ובאמת כתב כן בחידושו לר"ה (י"ב ע"ב) ד"ה תנן התם התלתן וכו', שאחר שהעלה שהבאת שליש קובעת לחיוב במעשר, דמאז אסור לאכול מהם בקביעות בלא לעשר, דהכי הוא פשטא דמתניתין (דריש מעשרות) מ"מ משקו"ט דגמ' דידן מוכח להדיא, דלעולם הולכין אחר אותו שנה שהגיע בה לעונה"מ כל אי לפי זמנו. בין לענין שביעית, בין לענין חשבון שנות המעשר אם שניה אם שלישית, וכן לענין מן החדש על הישן. וכמ"ש רש"י שם להדיא, משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיע לשליש בישולם אם שניה אם שלישית.

וכן מבואר להדיא מלשון הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מעשר שני דין ב' ובפ"ד מה' שמיטין הי"ג, ונראה מלשונו שגם לשאר אילנות, מפרש חנטה שנזכר בתלמוד דהיינו משהגיע לעונת המעשרות, כ"א כדינו.

וע"ש שנתן טעם בדבר דראינו בתבואה וזיתים דיליף לה מקראי, מוכח דתחילת חיוב המעשר שלהן וחשבון השנים למעשרות ולשביעית כולו הוא בהא תליא, כיון שכולם מדאורייתא מסתברא דלעולם יש לנו לילך אחר אותה שעה שהגיעו להתחייב במעשר, דמההיא שעתא מקרי גמר פירי. עו"כ אח"ז דלרש"י ותוספות שחנטה מאילן הוא קודם עונה"מ, משום דס"ל דאין מעשר דידהו מדאורייתא וע"ש. וכתב דהשתא אתי שפיר דהרמב"ם ז"ל לשיטתו דפירות האילן נמי חייבין במעשר מדאורייתא ולכך הוכרח לפרש דחנטה היינו עונה"מ, דבכל מידי דאורייתא ע"כ כולו בעונה"מ תליא כדמוכח בשמעתין לענין תבואה וזיתים, ודוק היטב שזה מפתח גדול לסוגיות הבאות וכו' עכ"ל. וע"ש עוד בדבור שאחרי זה שמבאר מ"ש בגמ' מנא הני מילי עפ"י שיטת רש"י ז"ל וע"ש. וכבר כתבתי דלפי הרמב"ם ז"ל צ"ל דשאלת הגמ' קאי על כל האילנות דכולם מדאורייתא ובכולם אזלי בתר עונה"מ, ולפ"ז עולה מהסוגיא גופה דחנטה היא שליש וכנ"ל. ולהלן בדף י"ג ע"ב הקשה על שיטת הרמב"ם ז"ל הנז' ממ"ש בגמ' אמר רבה אמרו רבנן אילן בתר חנטה תבואה וזיתים בתר שליש דמדפלגינהו בתרתי משמע דחנטה אינה הבאת שליש, וכתב דאפ"ל דפירות דמינכר עונה"מ דידהו (וכמ"ש התוס' בדף י"ב ע"ב) מיקרי חנטה שהוא התחלת גמר פירי וכמו התאנה חנטה פגיה, והגפנים סמדר משמע דחנטה דומיא לסמדר שכבר הגיע לשם פירי. משא"כ בתבואה וזיתים דלא מינכר אצטריך למימר שליש. וכו'. והנה גם מהר"י קורקוס ז"ל עמד ע"ז ותירץ כן כיע"ש בדבריו. והפנ"י הוסיף דמהירושלמי משמע קצת כדברי הרמב"ם ז"ל וע"ש.

אלא דמ"ש הפנ"י דחנטה דומיא דסמדר אינו מובן דהא לשיטת רש"י ז"ל וסיעתו דס"ל דחנטה היא קודמת לעונה"מ, מפרשים דהיינו סמדר וכמבואר במהר"י קורקוס ז"ל הנ"ל שכתב בדעת החולקים על הרמב"ם ז"ל שהוא כסמדר או פחות, וכן נזכר בפי הפוסקים. ואולם הפנ"י במס' קידושין הנז' כ' דלרש"י ז"ל חנטה הוא הבלבוב, וזה הוא קודם הוצאת הפרי, וע"כ מפרש דלהרמב"ם ז"ל שחנטה הוא זמן עונת המעשרות א"כ כבר יצא הפרי והוא סמדר, אלא דבזה נראה העיקר כמהר"י קורקוס, דאיך אפשר לקרוא להוצאת הפרי הבאת שליש, ועוד דכל מה שאמרו במשנה דריש מעשרות, התאנים משיבחילו וכו', הרי להרמב"ם זהו החנטה שלהם, וזה בודאי לא שייך עם יציאת הפרי אלא לאחר שגדל שליש גידולו ממה שראוי לגדול ומתחיל להתמתק מעט וכמבואר בדברי רבינו אברהם ן' עזרא ז"ל בשיר השירים וכן בשאר מפרשים שהביא מהר"י קורקוס ז"ל. וכן עיקר.

והנה מלשון התוספתא שבגמ' ר"ה (ט"ו ע"ב) נראה קצת דחנטה היא תחילת הפרי כשי' רש"י ז"ל והתוס' וסיעתם, דת"ר אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה וכו'. א"ר נחמיה בד"א באילן שעושה כעין שתי בריכות וכו', אבל אילן העושה בריכה אחת כגון דקלים וזיתים וחרובים, אע"פ שחנטו פירותיהם קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה. ע"כ. והנה אם נפרש חנטה שהוא הוצאת הפרי שפיר, דלת"ק אזלי בתר חנטה לקבוע המעשר שלו, ורבי נחמיה אומר דאילן שעושה בריכה אחת לא אזלין בתר חנטה שהיא הוצאת הפרי שהיתה קודם ט"ו בשבט, אלא מתעשר לשנה הבאה, לפי הזמן שהגיע לעונת המעשרות, אבל אם נפרש כרבינו הרמב"ם ז"ל דחנטה היא עונת המעשר אין לנו הבנה בדברי רבי נחמיה דבתר מה אזיל, דלהרמב"ם עולה דרבי נחמיה סובר אפ"י הגיעו לעונה"מ קודם ט"ו בשבט מתעשרים לשנה הבאה.

וזה אינו מובן, דאחר שעונת המעשרות שהוא זמן חיובן במעשר, היה קודם ט"ו בשבט א"כ למה לא יתעשרו לפי השנה שעברה. וצ"ל דרבי נחמיה סובר דאזלי בתר לקיטה גם בדקלים וזיתים וחרובים ודומיהם, ועיין בפנ"י שם, והוא קשה דלא מצינו באילנות בתר לקיטה. ובהדיא אמרו כמה פעמים אילן בתר חנטה וירק בתר לקיטה ולא הזכירו חולק בזה. וצ"ע. ועכ"פ דעת הרמב"ם ז"ל ברורה מאד דגם לקביעת שנת המעשר אזלין בתר עונת המעשרות וכמ"ש להדיא בהלכות מעשר שני ונטע רבעי (פ"א ה"ב) הנ"ל. וכן פסק גם לענין שביעית דעונה"מ היא הקובעת, שכן כתב (בפ"ד מהלכות שמיטה ויובל ה"ט) באחד בתשרי ר"ה לשמיטין וליובלות, פירות שישית שנכנסו לשביעית, אם היו תבואה וקטנית או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה, הרי אלו מותרים וכו'. וע"ש במהר"י קורקוס ז"ל שכתב, וכבר כתבתי בהל' מעשר שני (פ"א ה"א) שדעת רבינו שחנטה היא הבאת שלישי, והיא עונת המעשרות. עכ"ל.

וגם מרן ז"ל בש"ע יו"ד (סימן שלא' סעיף קכ"ה) כתב באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות, ובט"ו בשבט הוא ראש השנה למעשר האילנות, כיצד, תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית, אע"פ שנגמרו ונאספו בשלישית מפרישין מהן מעשר שני, וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית אע"פ שנגמרו ונאספו אח"כ בסוף שנה שלישית מתעשרין לשעבר, ומפרישין מהן מעשר שני, וכן אם באו לעונה"מ קודם ט"ו בשבט של רביעית אע"פ שנגמרו ונאספו ברביעית מפרישין מהן מעשר עני, ואם באו לעונה"מ אחר ט"ו בשבט מתעשרין להבא. עכ"ל. הרי מפורש בדבריו שעונה"מ היא שקובעת את שנת המעשר וכשיטת הרמב"ם ז"ל. ומעתה ברור דכן היא ההלכה למעשה, שעונת המעשרות שהיא שלישי, היא הקובעת לחיוב המעשרות, והיא הקובעת גם את שנת המעשר, בין הפירות האילן ובין לתבואה ולקטניות. וה"ה נמי לענין שביעית שעונה"מ היא הקובעת אם יש בו קדושת שביעית אם לאו.

ומעתה נבא לברר בעה"ו אם גם למנין שנות ערלה אזלין בתר שלישי לשיטת הרמב"ם ז"ל, או לאו. והנה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' מעשר שני ונטע ורבעי ה"י כתב, כיצד הנוטע אילן מאכל בט"ו באב משנה עשירית ביובל, הרי הוא בתוך שני ערלה עד ט"ו בשבט משנת שלש עשרה, וכל מה שיוציא האילן בתוך זמן זה הרי הוא ערלה. אע"פ שנגמרו לאחר כמה ימים. ומט"ו בשבט וכו', וכל מה שיוציא בתוך זמן זה הרי הוא רבעי וצריך פדיון. עכ"ל. ורבים מגדולי האחרונים עמדו על השינוי בלשונו של הרמב"ם ז"ל ממ"ש בהל' מעשר ובהלכות שמיטה ויובל, ששם תלה הכל בעונת המעשר שהוא שלישי, וכאן כתב, וכל מה שיוציא דמשמע שגם קודם שהגיע לשלישי, אם רק יצא פרי לפני ט"ו בשבט של שנת שלש עשרה הוא עדיין ערלה, אע"פ שלא הגיע לשלישי עד לאחר ט"ו בשבט. וע"ש במקורות וציונים שכתבו כן משם מלבושי יו"ט ח"ב חובת קרקע (סימן ט"ז) וכן ראיתי בתשובת הרב מקדש דוד שביעית (סי' ס'). וע"ש בספר המפתח שצינו לעוד רבים מהאחרונים שכתבו כן, וגם מרן בעל החזו"א ע"ה בהלכות שביעית (סימן ז' אות כ') עמד על החילוק שבדברי הרמב"ם ז"ל בין מעשר ושביעית לערלה. וכתב בזה"ל, ונראה הטעם דבשביעית כל זמן שהוא במחובר יש בו דיני שביעית לענין עבודת האילן ואיסור שימור, והלכך אע"ג שאם חנט בשביעית ועשה בוסר אסור משום קדושת שביעית, ואילו קצץ פירותיו אסורים בסחורה והפסד וחייבין בביעור, דבשביעית נוהג קודם עוהמ"ע וכמבואר בר"מ שם, וכ"כ הר"ש (פ"ט מ"א) שאם קצר תבואה קודם שהביאה שלישי יש לה קדושת שביעית. מ"מ כשנכנס לשמינית פקע

איסורו שעכשיו הרי גדילין פירות שמינית ואין ראוי לנהוג בהן דין שביעית. אבל ערלה שהוא רק איסור של הפרי, כיון שנאסר הרי הוא באיסורו לעולם, שאין בו חילוק בין נתלש תוך שנות ערלה לנשאר מחובר ועברו שנות ערלה. וכו' עכ"ל. וכוונת הרב ז"ל פשוטה דבמעשר ותרומה הטעם שהולכים אחר שליש הוא מפני שעצם החיוב של תרומה ומעשר לא חל על שליש, וע"כ סברא היא שגם קביעת שנת המעשר תהיה לפי הזמן שבו התחייב במעשר, וכשחל זמן חיובו בשנה שניה הרי התחייב במעשר עני מיד, ונקבע אותו פרי למעשר עני. וכן נמי לענין מן החדש על הישן מאותו הטעם וכבר כתב סברא זו מהר"י קורקוס ז"ל שם. אבל בערלה שהיא חלה גם על הבוסר, דתנן במס' ערלה (פ"א מ"ז) העלים והלולבים ומי גפנים וסמדר מותרים בערלה וברבעי. וכתב הרמב"ם ז"ל שם בפירושו, דסמדר הוא הפרח שממנו יהיה הפרי, אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והש"י אמר וערלתם את פרו (ויקרא י"ט) ואמרו בספרא פרו פרט לעלים ולולבים ולמי גפנים וסמדר. עכ"ל. וכיון שמיד שיצא הפרי נאסר משום ערלה, ע"כ נקבעת השנה לערלה עם יציאת הפרי, ואם הוציא הפרי לפני ט"ו בשבט של שלישית הוא עדיין ערלה אע"פ שלא הגיע לעונת המעשר עד אחרי ט"ו בשבט, דהואיל וחל עליו איסור ערלה משעת יציאת הפרי, אין הולכים אחר הבאת שליש. אבל במעשר שאין חיובו חל על הפרי עד שיגיע לשליש גידולו, על כן לא נקבעת שנת המעשר שלו לפי יציאת הפרי, אלא לפי עונת המעשר. אלא שהוקשה לו לחזו"א ע"ה משביעית דגם שם חל על הפרי קדושת שביעית עם יציאתו של הפרי, וכמ"ש בפ"ה מהל' שמיטה ויובל הי"ת, ומאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית החרובין וכו', ושאר כל האילנות משיוציאו בוסר. ואעפ"כ פסק בפ"ד שם ה"ט בפירות ששית שנכנסו לשביעית שהולכים אחר עונת המעשרות. נמצא דכשיצא הפרי בשביעית היה אסור בסחורה ובהפסד וכו', וכשגדל והגיע לעונה"מ אחר השביעית אמרינן דחשיב פרי של שמינית ושרי. וא"כ גם בערלה נימא דאע"ג דנאסר הפרי באיסור ערלה עם יציאתו, מ"מ כשהמשיך לגדול ובא לידי שליש אחר ט"ו בשבט יהיה מעתה רבעי ויותר ע"י פדיון, ולזה האריך הוא ז"ל לחלק בין שביעית לערלה, דערלה הוא רק איסור הפרי וכיון שנאסר הרי הוא באיסורו לעולם. אבל שביעית כל זמן שהוא מחובר יש בו דיני שביעית לענין עבודת האילן ואיסור שימור וכו', וכנ"ל.

ועוד יש להוסיף ולהסביר בזה בס"ד, דאיסור ערלה הוא איסור שחל על הפרי ממש, כדכתיב וערלתם את פרו (ויקרא י"ט), והפרי נאסר באכילה ובהנאה לגמרי. אבל איסור טבל אינו איסור בפרי כמו כל מאכלות האסורות, שהמאכל נאסר כטריפה ונבילה ובהמה טמאה ובב"ח וכיו"ב, אלא כאן יש ענין אחר דשונה ממאכלות אסורות, דהתבואה מותרת לגמרי מצד עצמה, אלא שהתורה ציותה להפריש תרו"מ מתבואה ופירות שגדלו בא"י, ואסרה לאכול מהם עד שיפרישו מהם תרו"מ, וז"ל הרמב"ם ז"ל (בפ"י מהמ"א הי"ט) הטבל כיצד, כל אוכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל ואסור לאכול ממנו, שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', כלומר לא ינהגו בהן מנהג חולין ועדיין קדשים שעתידין להתרם לא הורמו. עכ"ל. הרי שאין זה איסור מוחלט ככל הדברים האסורים, אלא איסור זה הוא נובע מכך שלא הפרישו ממנו תרו"מ כדן, וע"כ האיסור הזה חל בזמן שחל החיוב להפריש תרו"מ שהוא כשהגיע לשליש. אבל לפני כן מאחר ועדיין לא חל עליו חיוב להפריש ממנו תרו"מ, ממילא אין בו איסור טבל, דעדיין לא התחייב בתרו"מ. ולא שייך בו טבל. תדע דלא מצאנו דבר שאסור מצד עצמו שתוזר להיתר, וכאן כל פרי ופרי ניתר כשמפריש המעשר. והרי זה כתיקון לאוכל שצריכים להפריש

ממנו תרו"מ, ואסרה לנו התורה לאכול מתבואה זו עד שנתקנה ע"י הפרשת תרו"מ ממנו.

וגם שביעית אינה דומה לשאר מאכלות שאסרה התורה. שהפירות של שביעית לא נאסרו, אלא אדרבה מצוה לאוכלם דכתיב, והיתה שבת הארץ לכם לאכלה. ומכוח מצוה זו, אסור לסחור או להפסיד פירות אלו וכמו שדרשו, לאכלה ולא להפסד, לאכלה ולא לסחורה. ואע"ג דמתחילת בריאתו אסור להפסידו, ואסור גם לקוף האילן משיתחיל לעשות פרי, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ה בהל' שמיטה ויובל הי"ז) זה מטעם שמפסיד הפרי, העתיד לגדול וכמ"ש במקדש דוד שביעית ריש סימן ס' בד"ה והנה ז"ש וכו', שצ"ל דלענין הפסד נידונין ע"ש סופן, שמפסידן שלא יבואו לעונת המעשרות וזה אסור בשביעית וכו' יע"ש. מ"מ עיקר מצות פירות שביעית היא לאוכלם, ורק מכוח מצות האכילה נובעים איסורי סחורה והפסד, וכיון שאין הפרי ראוי לאכילה אלא עד שיגיע לשליש, דאז הוא ראוי לאכילה ע"י הדחק, (וידידי הגר"צ בוארון שליט"א דימה את זה לשליש בישולו לענין שבת וכו', דבזה הוא ראוי לאכילה ע"י הדחק). והבאת שליש הוא עונת המעשרות כאמור לעיל, ועל כן קבעו חכמים את הזמן של הבאת שליש שאז אפשר לקיים בו עיקר מצותו שהיא לאכלה, שזמן זה יקבע אם הם פירות שביעית או שמינית אבל ערלה הוא איסור מוחלט של כל הפירות שעושה האילן שלש שנים הראשונות מנטיעתו, וכמ"ש הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פ"י ה"ט, וז"ל כל פירות שעושה אותו אילן שלש שנים משנטע הרי הן אסורות באכילה ובהנייה, שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. עכ"ל. והואיל והוא איסור מוחלט לעצמו ואינו קשור עם היתר אכילה וכדו', והוא חל על הפרי מעת יציאתו, ע"כ גם קביעת שנות הערלה חלה מעת יציאת הפרי. ולפי זה אין הטעם בערלה משום דכיון שנאסר הפרי משחנט ע"כ נאסר לעולם, אלא שכך קבעו חז"ל מלכתחילה שקביעת שנות הערלה נקבע בעת הוצאת הפרי, וזאת משום שמאז חל על הפרי כל דיני ערלה. וע"כ מעיקרא לא קשה קושית החזו"א מההיא דבשביעית כלל.

עכ"פ זה נראה ברור בדעת הרמב"ם ז"ל דבערלה הולכים אחר יציאת הפרי ולא אחר שלישי. וגם בש"ע (סימן רצ"ד ס"ד) כתב מרן ז"ל ג' שנים הללו וכו', ולאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית, כל הפירות שיחנטו בו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה, אע"פ שנגמרים אח"כ. והנחנטים בו מט"ו בשבט של שנה רביעית עד ט"ו בשבט של שנה חמישית נקראים רבעי, ולאחר ט"ו בשבט של שנה חמישית הם חולין גמורים. עכ"ל. הרי שגם הוא שינה מדיני תרומות (סי' שלי"א ס"ק קכ"ה) ששם תלה את קביעת שנת המעשר בעונת המעשר, וכאן תלה בחנטה, ובדאי שכוונתו להוצאת הפרי כשהוא בוסר, וכשיטת הרמב"ם ז"ל דאל"כ היה כותב בפירוש עונה"מע, וכמ"ש בהלכו' תרומות. **ומעתה** שנתברר שלהלכה אנו פוסקים דבערלה אזלינן בתר הוצאת הפרי, נבא לברר אם האיסור תלוי בבוסר או בסמדר. דכאמור הרמב"ם ז"ל בערלה כתב כל מה שיוציא האילן וגם מרן ז"ל כתב הפירות שיחנטו, ולא פירשו להדיא אם הוא בוסר או סמדר. והנה במסכת ערלה (פ"א מ"ז) תנן העלים והלולבים ומי הגפנים וסמדר מותרים בערלה וברבעי ובנזיר וכו', רבי יוסי אומר הסמדר אסור. ופירש הרמב"ם ז"ל שם, וסמדר הוא הפרח שממנו יהיה הפרי, אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור עכ"ל. וכע"ז כתב רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל שם, וע"ש במלאכת שלמה שהביא פירוש רש"י ז"ל בברכות (ל"ו ע"ב) שכתב דהענבים כיון שנפל הפרח שלהם וכל גרגיר נראה לעצמו קרוי סמדר. וכתב עליו דאינו כן דזה מיקרי פתח הסמדר וע"ש. ובמשנה ראשונה כתב דרש"י הנז', כתב כן רק בענבים דבהם לבד שייך שם בוסר, אבל בשאר פירות מודים חכמים לרבי יוסי דסמדר הוי פרי ונשאר בצ"ע על הרמב"ם ז"ל שסתם וכתב דסמדר

מותר, ולא חילק בין ענבים לשאר פירות וע"ש. ועיין עוד בחזו"א שביעית (סימן ז' או כ' ובאמצע הדיבור, כ' ומיהו לפום סוגיא דברכות וכו') שדן בענין זה באורך יע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל גם בחיבורו בהלכות מעשר שני ונטע רבעי (פ"ט הי"ג) אזיל לשיטתו שכתב, העלין והלולבין ומי הגפנים והסמדר מותרין בערלה וברבעי. עכ"ל. אלא דצ"ע בדברי מרן ז"ל בש"ע (סי' רצ"ד ס"ב) שכתב אבל העלין והלולבין וכו' ולא כתב הסמדר עמם, וראיתי כעת שהב"ח עמד ע"ז בדברי הטור וז"ל ואיכא למידק דהא חשיב (במשנה) גם סמדר. ופ"י הרמב"ם שהוא הפרח שיוצא ממנו הבוסר, ואמאי השמיטו רבינו, וכתב שם דאפשר משום שרבי יוסי אוסר הסמדר, נסתפק רבינו שמא הלכה כר' יוסי לחומרא, אבל הרמב"ם ז"ל פסק במשנה דאין הלכה כר' יוסי וכ"פ בחיבורו ספ"ט דמ"ש, וצ"ע באשיר"י הלכות ערלה. עכ"ל. עוד אפשר לומר דהטור סובר כשיטת רש"י ז"ל בברכות (ל"ו ע"ב) הנ"ל. דבשאר פירות מודו חכמים לר' יוסי דסמדר אסור וזה מסתבר יותר, דאין סברא לומר דחשש לד' ר' יוסי במקום חכמים. ומ"מ נראה דאין להניח ספיקו של הטור מפני פשיטותו דהרמב"ם ז"ל ובפרט שאנו פוסקים כמוהו בעניני זרעים בפרט. והמחמיר לאסור גם את הסמדר תע"ב ובפרט שמרן ז"ל לא גילה דעתו להדיא. ועוד נלע"ד דבכונה דילג מרן ז"ל הדין של סמדר שהוא מותר משום ערלה, ונטה מדעת הרמב"ם ז"ל בזה. וכמ"ש דמספקא ליה דאפשר שחכמים מודים לרבי יוסי בשאר האילנות וכמ"ש רש"י ז"ל בברכות הנ"ל. ואולי זו היא הסיבה שגם בדין קביעת שנות הערלה שינה מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב, כל מה שיוצא האילן, דמזה משמע דבעינן עד שיוצא בוסר וכנ"ל, ומרן ז"ל כתב במקום זה, כל הפירות שיחנטו דאפשר דלדעתו שחושש לש' רש"י הנז', א"כ יש ללכת אחר הסמדר שהוא הפרח שממנו יוצא הפרי, וע"כ לא נקט לשון הרמב"ם דלשון "שיוציאו" קאי על הפרי והוא בוסר, ולא רצה להכריע בזה להקל כהרמב"ם וע"כ נקט לשון סתמי "שיחנטו" שזה סובל את ב' הפירושים. דיש מפרשים שחנטה היא הוצאת הפרי, וזה כדעת הרמב"ם ז"ל שכתב "שיוציאו" וגם סובל את הפירוש של רש"י שהוא הוצאת הפרח דיש מפרשים כן (עיין במאירי בתחלת ר"ה ב' דיעות בזה, ומהר"י קורקוס ז"ל בריש הל' מעשר, כתב דחנטה הוא פחות מסמדר או סמדר וכנ"ל, ועיין לעיל שכתבתי משם הפנ"י בקידושין, דכתב דלרש"י ז"ל חנטה הוא הבלוב. ועיין עוד במקדש דוד שביעית (סי' ס' דף רכ"ד ע"א ד"ה הנה מהר"י קורקוס וכו') שכתב דמרש"י בב"ק (נ"ט) נראה דחנטה הוא שיעור פחות יותר מסמדר וכו' היינו דחנטה הוא שיעור לולבין ע"ש. ויש עוד אריכות בענין זה, ועוד חזון למועד אי"ה. ומ"מ לא יצאנו מכלל ספק בדברי מרן ז"ל בזה וע"כ המחמיר לחשוב זמן הערלה מעת הוצאת הפרח שהוא הסמדר תע"ב, ומי שמיקל בזה אין מזחיתין אותו שיש לו על מי לסמוך ובפרט שכן הכריע הרמב"ם ז"ל גם בפירושו למשנה וגם בחיבורו.

וזאת תורת העולה מכל האמור:

א. בכל פירות העץ וכן בתבואה, הולכים אחרי שליש בין לתרומה ומעשרות, ובין לענין שביעית, דעונת המעשרות שהוא הבאת שליש בתבואה ובכל הפירות, הוא שקובע גם את שנת המעשר לענין מעשר שני או מעשר עני, וכן לענין חדש וישן וכן לענין שביעית ג"כ.

ב. דין ערלה ורבעי שונה בזה ממעשר ושביעית, ושנות הערלה נקבעות לפי זמן הוצאת הפרי, שאם יצא הפרי לפני ט"ו בשבט של שנה שלישית לנטיעה, הוא עדיין ערלה. ופרי שיצא אחר ט"ו בשבט הוא רבעי.

ג. לדעת הרמב"ם ז"ל בערלה ורבעי הולכים אחר יציאת הפרי שהוא בוסר, ובדעת מרן ז"ל נראה דמסתפק בזה, וע"כ המחמיר להחשיב שנות ערלה מעת הוצאת הפרח שנקרא סמדר (שממנו יהיה הפרי) תע"ב, והמקילים בסמדר יש להם על מה שיסמכו בשופי. זה הנלע"ד הקטנה ועיינו ליה תלויות צופיות לרחמיו הפשוטים שיושיענו ברחמים אמן. שמ"ע.

הרה"ג משה לוי שליטי"א
ר"מ ישיבת כסא רחמים

בדין חצילים ופלפלין ירוקים חריפים אם שייך בהם איסור ערלה

שאלה: חצילים ופלפלין ירוקים חריפים האם דינם כאילן כיון שהגזע שלהם מתקיים כמה שנים ומוציא פירות, וא"כ שייך בהם איסור ערלה או דינם כירק כיון שאחר השנה הראשונה אינם מוציאים הרבה פירות כמו בשנה הראשונה, אא"כ יגזמו את הגזע ויעלה מהגזע הגזום גזע חדש. ויצאו ממנו ענפים ופירות הרבה ולכן מנהג החקלאים שלא להניח הגזע והענפים שצמחו בשנה ראשונה אלא גוזמים אותם וכנ"ל ויש חקלאים שמעדיפים לעקור את כל האילן אחר השנה הראשונה ולזרוע זרעים חדשים בכל שנה וא"כ אפשר שדינם כירק ולא שייך בהם איסור ערלה וזה החלי - בעזר צורי וגואלי !

תשובה: (א) תחילה וראש יש לברר על פי אלו סימנים יש לקבוע מהו אילן ומהו ירק, ומשם נובין ונדון לנדון שלנו בס"ד. הנה בגמ' בברכות (מ.) פרכין אהא דתנן התם שאם בירך על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא. פשיטא ומשנינן א"ר נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר חיטה מין אילן היא, סד"א הואיל ואמר רבי יהודה חיטה מין אילן לבריך עליה בורא פרי העץ, קמ"ל היכא מברכין בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואזא, והדר מפיק. אבל היכא דכי שקלת ליה לפרי ליתיה לגוואזא דהדר מפיק. לא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה. וכתב האור זרוע ח"א (סימן קמב) וז"ל: כתב רבינו יצחק אלפס ראיתי לרבתינו הגאונים שאמרו משם רבותיהם, כל אילן דבסיתוא נתרי טרפי ופיישי גוויזיה ועיילא מיא (כצ"ל) בגוויזיה ומפיק טרפי מגוויזיה, אילן הוא לגמרי ומברכים עליו בורא פרי העץ אבל מאן דיביש בסיתוא וכלו גוויזיה וטרפי והדר פארי משרשיו, מברכים עליו בורא פרי האדמה ע"ש. הנה בהלכות הרי"ף שלפנינו ליכא כהאי סימנא, אבל נאמן עלינו הרב אור זרוע שכן היתה הגירסא בהלכות הרי"ף שלפנינו. ובאמת שכל הדברים הללו כתבו השבה"ל (סימן קס) וראב"ה (ברכות סימן קנג) בשם רבנו חננאל והגאונים וכ"כ המרדכי (פרק כיצד מברכין סימן קל"א) בשם תשובת הגאונים ע"ש וכ"כ הרוקח (סימן שמא), וכ"כ האורחות חיים (הל' ברכות אות כ"ו) בשם הרי"ש. וכן נראה מפרש"י ברכות (מ) שכתב וז"ל: גוואזא, "ענף של עץ" עכ"ל. ונראה דלאו דוקא הענף היוצא מהגזע אלא הגזע והענפים נקראים גוואזא. ויוצא איפוא שאם הגזע וכל שכן הענפים אינם מתקיימים משנה לשנה אע"פ שהשורש מתקיים, מ"מ הרי זה ירק. כיון שמוציא גזע חדש מהשורש ואינו דומה לאילן שהגזע והענפים מתקיימים משנה לשנה וחוזרים ויוצאים מהם פירות. וכן מצאתי בשו"ת הרדב"ז חלק ג (סימן תקלא) שביאר כן בכונת רש"י. והנה לכאורה נראה מדברי הפוסקים הנ"ל דדוקא אם גזע האילן וענפיו מתייבשים בחורף ואינם מוציאים יותר פירות, הו"ל ירק ואע"פ שיוצא מהשורש גזע חדש שמוציא פירות הנה זה נחשב כזריעה חדשה. אבל אם הגזע לא מתייבש לגמרי וחוזר ומוציא פירות בשנה שניה, אע"פ שדרך החקלאים לגזום את הגזע הישן כדי שיוציא פירות הרבה גם בשנה שניה, לכאורה אין זה נחשב שכלה גזעו בחורף. ועוד שהרי גם כשגוזמים את הגזע הישן אין יוצא גזע חדש מהשורשים רק שהגזע הישן מוציא גזע חדש, ודומה לאילנות שדרך לגזום ענפיהם כדי שיוציאו פירות הרבה. וכן משמע ממ"ש בב"י (סימן רג) עמ"ש הטור בשם תשובת הגאונים שכל אילן שיבש בסיתוא וכלו גוויזיה וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשיו מברכין עליו בורא פרי האדמה. וז"ל: מסיים בה בתשובת הגאונים בלשון זה. דהכי אמר גאון תני בתוספתא כל שמוציא עלין מעקרו עשב הוא, וכל שמוציא עלין מעצו עץ הוא עכ"ל. ור"ל שאם לשנה אחרת אינו מוציא עלין ופירות מעצו אלא מעיקרו דהיינו משרשו, הו"ל עשב אבל כל שמוציא עלין ופירות מעצו, דהיינו מגזעו, הו"ל אילן ומבואר דדוקא כשמוציא עלין ופירות משרשו נחשב ירק. וכן מצאתי בשו"ת הגאונים (סימן מה) שכתב וז"ל: ואמר [ר' יהודאי גאון

ז"ל] דהוה קא מסגי מר רב דימי ומר רב מרי בריה, ואמר רב מרי לאבוה, היגי, עץ. הזמי. עשב, מאי טעמא? היזמונא יבשה לגמרי ומפקא מהדר הודרנא, והגינתא כמשא באילן ומלבבא מעיקרא עכ"ל. ומ"ש דהזמונא מפקא "מהדר הודרנא" רצונו לומר שיוצא הגזע לשנה אחרת מסביב כלומר מהשרש. ולפ"ז החצילים והפלפלין הירוקים התריפים שאין גזען כלה בחורף ולשנה אחרת חוזר ומוציא פירות, וגם החקלאים שגוזמים את הגזע מ"מ אינם גוזמים אותו לגמרי וממנו חוזר ויוצא גזע חדש ולא מהשרשים, א"כ הו"ל מין אילן.

ב) וכן מצאתי בספר כפתור ופרח (פרק נ"ו) שכתב וז"ל: תוספתא כלאים פרק ג' זה הכלל כל המוציא עליו מעקרו הרי זה ירק וכל שאין מוציא עליו מעקרו הרי זה אילן. ירושלמי כלאים פרק ח', תני רבי חנינא העולה מגזעו מין אילן משרשו מין ירק וכו'. מסתברא לפי זה הענין שהפרי שנמצא ממנו בארץ הערבה, מאד, וקוראים לו אלמו"ז (בננות) שמברך עליו בורא פרי האדמה, שהרי העלין עולים לו מעקרו וכו' ומזה הטעם בעצמו מסתברא כדעת כל הגאונים שהזכיר הרמב"ם פ"ח מהל' ברכות שאמרו ז"ל על הסוכר ועל המוצץ קנים שלהם מברך בורא פרי האדמה שהרי עליו עולין משרשו וכו'. ומתוך כך מסתברא לעניותינו שהפרי הנאכל הרבה בארץ הצבי ובארץ אנדלוס ושמו אלבאדנג"אן [חצילים] שהם אסורות לעולם משום ערלה. וזה שהרי הוא פרי אילן "שאין עלים עולים מעקרו וגזעו מחליף ולעולם [צריך לומר, ולא] יצטרך לזורעו ולנטעו בכל שנה ושנה, אלא בארצנו וארץ הערבה שידעת גבולה מים סדום לים כנרת שהיא ארץ חמה ביותר הוא מתקיים כמו שתי שנים ועל יותר מה שיהיה שלש שנים, א"כ זה הפרי לעולם הוא ערלה, וערלה נוהגת בשל גויים וכדאיתא בירושלמי וכו'. ואין כאן ספק לי ואנא איכול (קדושין טו.) שהרי מתחילת בריאתו ממזוג הוא שלא יתכן שיהיה אלא ערלה ודאי, בכל מקום ובכל זמן עכ"ל. הרי שמחלק בין אם עלים עולין משרשו כמו הבננות וקני הסוכר שנתשבים ירק, לבין כשעלים עולין מגזעו כמו החצילים שנתשבים אילן. ויוצא איפוא שהחצילים הם מין אילן ושייך בהם דין ערלה אפי' לפירוש הגאונים הנ"ל וכל שכן לדעת הרא"ש בפירקין (פרק כיצד מברכין סימן כג) שכתב וז"ל: בגמרא קאמר כל דבר שעושה פירות משנה לשנה נקרא עץ, אבל כל דבר שצריך לזורעו בכל שנה נקרא פרי הארץ. עכ"ל. ומוכח מדבריו שגם דבר ששרשיו מתקיימים משנה לשנה ואין צריך לזורעו בכל שנה נחשב אילן וכ"נ דעת התו"ס (ברכות מ.) שכתבו וז"ל: איתיה לגוואזא והדר אתי, מהכא נראה דתותים ופריזי"ש ובונטו"ש וכיו"ב צריכים לברך עליהם בורא פרי העץ, שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקלת הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו. וכ"כ האור זרוע ח"א (סימן קמב) בשם רבנו יצחק ושכן היה נוהג ר"ת. בשם אביו רבנו מאיר, כי דבר ברור דכי שקלת ליה לפירא איתיה לגוואזא כדאמרין הכא. ע"ש. ונראה ברור שמ"ש התוס' והאור זרוע הנ"ל שבתותים וכיו"ב העץ נשאר ומוציא פירות לשנה אחרת, אין כוונתם לגזע עצמו אלא לשרשים שהרי המרדכי (פרק כיצד מברכין סימן קלא) אחר שהביא דברי תשובת הגאונים שכל אילן שמתייבש בחורף והדר פארי משרשיו מברכין על פירותיו בורא פרי האדמה, הוסיף וז"ל: מכאן פסק הר"ר יוסף וראבי"ה שאותם תותים ופריזי"ש ובונטו"ש וכיו"ב שצריך לברך עליהם בורא פרי האדמה. עכ"ל. וכ"כ ראבי"ה (ברכות סימן קיג) וז"ל ולפ"ז אותן הנקראים ברונבר"ש בלשון אשכנז שעושים מי תותים מהם, ופרזי"ש, הם נקראים עשב כי חוזרים וגדלים מן השורש וכו'. עכ"ל. והרי לא יתכן שתהיה מחלוקת במציאות בפירות הנ"ל אם הם גדלים בכל שנה מאותו הגזע או שגזען מחליף ויוצא גזע חדש מהשורש, ולכן צריך לומר שכוונת התוס' והאור זרוע ששרשן מתקיים משנה לשנה. וכ"כ הבי"ח (סימן ר"ג) בדעת התוס'. ויוצא איפוא שלדעת התוס' ור"ת ורבנו מאיר אביו, והרא"ש ז"ל, אם השורש מתקיים משנה לשנה אע"פ שבכל שנה יוצא ממנו גזע חדש שממנו יוצאים ענפים ופירות הרי זה מין אילן. ולפ"ז בודאי שהחצילים והפלפלין נחשבים מין אילן ושייך בהם ערלה. ואע"פ שגם הרא"ש בפסקיו לברכות שם הוסיף וז"ל: ועוד אומר סימן אחר בתוספתא דכלאים פרק ג' כל שמוציא עליו מעקרו עשב הוא, ומברך עליו בורא פרי האדמה. וכל שמוציא עליו מענפיו, אילן הוא ומברכין עליו בורא פרי העץ. עכ"ל. ולכאורה תוספתא זו היא עזר כנגדו ומסייעת לפירוש הגאונים

וכמש"ל בס"ד שבאמת רבינו האי גאון הסתייע מתוספתא זו. לפירוש הגאונים אולם נראה שהרא"ש מפרש תוספתא זו כך, שכל שמוציא עליו משרשיו ואין לו גזע כלל והפרי יוצא מהשורש כמו חזרת ושאר מינו עשבים, הרי זה מין עשב ואפי' אם שרשיו מתקיימים משנה לשנה, שהרי אין לו גזע כלל ואי אפשר שיהיה מין אילן בלי גזע שהוא העץ, וכל שמוציא פירות מענפיו הרי זה מין אילן. ונמצא לפ"ז שהסימן המובא בתוספתא הוא סימן נוסף ומשלים לסימן שנזכר בגמרא ברכות (מ.) ושני הסימנים אמת וכ"כ הבי"ח (סימן רג) בדעת הראש, וכ"כ הדרישה שם. יוצא איפוא ע"פ האמור שלכאורה לכל הדעות החצילים והפלפלין הירוקים החריפים נחשבים מין אילן, לדעת התוס' והרא"ש וסיעתם מפני שאין צריך לזרען בכל שנה, ולדעת הגאונים מפני שאין גזען מתחדש מהשרשים בכל שנה אלא נשאר קיים משנה לשנה.

ג) אולם מצאתי בשבה"ל (סימן קס) שאחר שהביא הסימן שנזכר בגמ' ברכות (מ.) הנ"ל, הוסיף: ותניא בתוספתא כל שמוציא עליו מעיקרו עשב הוא, ובורא פרי האדמה מברכין עליו. וכל שמוציא עליו מעצו אילן הוא, ובורא פרי העץ מברכים עליו. וכתב רבנו חננאל ז"ל ראינו לרבנותינו הגאונים שאמרו משם רבותיהם ז"ל כל אילן דבסיתוא נטרי טרפי ופיישין גוויזי ועילין מיא בגוויזיה ומפיק טרפיה מן גוויזיה, אילן הוא ומברכים על פירותיו בורא פרי העץ. אבל מאן דיביש בסיתוא וכלו גוויזיה לגמרי והדר פארי משרשיו, כגון מוז"י [בננות] ובידנגאן [חצילים] וקיינברוס ושומשומי מברכין על פירותיהם בורא פרי האדמה, כללא דמילתא הוגי, עצים, דיבשי בסיתוא באילני ובקייטא מלבלבין. והיזמי, ירק, דיבשי בסיתוא לגמרי והדר פארי משרשיו. עכ"ל. וכ"כ בקצרה בב"י (סימן רג) בשם תשובת הגאונים שהבננות מברכין עליהן בורא פרי האדמה כיון דכלו עציו לגמרי והדר פארי משרשיו, ומהאי טעמא בדנגאן [חצילים] ושהדנג ושומשומי מברך עלייהו בורא פרי האדמה. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז חלק ג (סימן תקלא) בשם תשובת רבנו האי גאון ז"ל ע"ש. ומבואר דבחדא מחתא מתתינהו למוז"י [בננות] ולבידנגאן [חצילים] ולא שמיע להו כלומר לא סבירא להו לחלק בין אם יבש הגזע מטבעו בחורף ויוצא גזע חדש משרשיו כמו הבננות לבין אם הגזע יכול מטבעו להתקיים זה כמה שנים ולהוציא פירות בכל שנה, אבל אין דרך החקלאים לקיימו אלא גוזמים אותו כדי שיעלה גזע חדש ויתן פירות הרבה, ו גם בכה"ג נחשב כאילו כלה גזעו וענפיו לגמרי הואיל ובמציאות אין משאירין את גזעו משנה לשנה אלא גוזמים אותו אחר השנה הראשונה ואח"כ גדל ממנו גזע חדש ומוציא פירות, ונמצא שבמציאות פירות השנים הבאות אינם יוצאים מהגזע הראשון רק כל שנה מגזע חדש. גם מבואר מדברי הגאונים הנ"ל שאינם מחלקים בין אם הגזע החדש יוצא משרשיו כמו הבננות או יוצא מהגזע הישן כמו החצילים. ואין זה דומה לאילנות שדרך ג"כ לגזום ענפיהם כדי שיוציאו פירות הרבה, שבאילנות אין גוזמים את גזען רק את הענפים אבל חצילים גוזמין את גזען עד סמוך לאדמה, והרי זה נחשב שכלה לגמרי הגזע הישן אע"פ שמשאירים מעט ממנו סמוך לאדמה ויוצא ממנו גזע חדש.

וכן בקדש חזיתיה להרדב"ז חלק ג' (סימן תקלא) שאחר שציידד לומר שקני הסוכר והחצילים נחשבים אילן גם לפירוש הגאונים הנ"ל, הואיל והגזע של שנה שניה אינו יוצא מהשרשים אלא מהגזע עצמו שגזמו אותו עד סמוך לקרקע, ושכן מדויק מלשון הגאונים ז"ל שכתבו "והדר פארי משרשין דיליה" שוב הביא שמצא כתוב בשם רבנו האי גאון ז"ל שהחצילים מברכין עליהם בורא פרי האדמה כיון שכלה גזען והדר פארי, ודינם כדין הבננות. ולפ"ז יוצא שאין לחלק בין אם הגזע החדש יוצא מהשרשים או מהגזע הישן שגזמוהו עד סמוך לקרקע. וא"כ יש לאוכלים חצילים לסמוך על דברי הגאונים ע"ש. אמנם צריך עיון על מה שאסר הכפתור ופרח את החצילים כיון שאין גזען עולה מהשורש והו"ל מין אילן אע"פ שקודם לזה כתב שקני הסוכר נחשבים ירק כיון שעולים מהשורש בכל שנה ע"ש. והעתקתי לשונו לעיל באות ב'. והרי הרדב"ז מעיד בגדלו שקנה הסוכר דומה ממש לחצילים וז"ל הרדב"ז ח"ג (סימן תקלא): קני הסוכר הוא כיוצא בזה ממש, שזורעים אותם שנה ראשונה הם טובים מאד, וחותרין אותם

(1) ועיי' לקמן במאמרו של יו"ר המכון הרש"ז רווח באות ג' על דברי הה"כ אלו. המערכת.

סמוך לקרקע ותוזרים ויוצאים בשנה שניה מאותו הגזע בעצמו וכו' וכן הוא בני"ד [בענין חצילים] ממש עכ"ל. וכיון שהכפתור ופרח כותב שקני הסוכר הם מין ירק מפני שעולים מהשרשים על כורתך ס"ל שאע"פ שאין יוצאים מהשרשים ממש אלא מהגזע הגזום, מ"מ כיון שהגזע גזום עד סמוך לקרקע ממש הו"ל כיוצא מהשרשים, וכמש"ל בדעת הגאונים וא"כ למה כתב שהחצילים נחשבים מין אילן והרי הם דומים ממש לקני סוכר. וצריך לומר שבזמן הרב כפתור ופרח היו משאירים את גזע פרי החצילים משנה לשנה ולא היו נוהגים לגוזמן אולי מפני שלא היו בקיאים כ"כ בגידולו, ולא ידע הרב כפתור ופרח שגם החצילים צריכים לגזום את גזען אחר שנה ראשונה ואז יצא גזע חדש ויתן פירות הרבה כמו שהיו עושים גם בזמנו בקני הסוכר וכמו שהעיד הרדב"ז שכן עושים בזמנו ולפ"ז נראה שאם היה הרב כפתור ופרח יודע שגם החצילים גידולו הנכון דומה לגידול קני הסוכר, היה מסכים שהם נחשבים מין ירק ואין בהם דין ערלה וכדעת הגאונים הנ"ל. ותמהני על הרדב"ז הנ"ל שלא זו בלבד שהיה לו להעיר על דברי הכפתור ופרח שמחלק בין קני הסוכר לחצילים, אע"פ שבאמת הם דומים ממש כמ"ש הרדב"ז בעצמו אלא עוד שאחר שהוכיח שהרמב"ם סובר כהרא"ש בפירוש הגמ' (ברכות מ) בסימן בין אילן לירק, ממש הרמב"ם פ"ה מה"ל כלאים וז"ל: הקנין והורד והאטדין מיני אילן הם, ואינם כלאים בכרם. עכ"ל. הרי לך בהדיא דקני סוכר הו"ו מין אילן אע"ג דאין יוצאים מהענף הראשון של שנה שעברה אלא מהגזע יוצאים בדים חדשים, וכן הוא בני"ד [בענין החצילים] ממש וסיים: שאע"פ שהאוכלים חצילים יש להם על מה שיסמוכו ונתלין באילן גדול הוא רבנו האי גאון, מ"מ לדידן הא כתיבנא דהרמב"ם והרא"ש והר"י ז"ל חלוקים עליו, שהרי הקנים והורדים והאטדיים כתב הרמב"ם שהם מין אילן וכו' וכפתור ופרח לפי שיטת הרמב"ם ז"ל אמרה". עכ"ל.

ותמהני איך הפה יכולה לומר שהרב כפתור ופרח מסכים להוכחת הרדב"ז מהרמב"ם שכתב הקנין הם מין אילן, והרי הכפתור ופרח כותב בפירוש שקני סוכר הם מין ירק כיון שעליו עולים מהשורש ועל כרחך שמפרש מ"ש הרמב"ם שהקנים הם מין אילן בשאר קנים שאין גוזמים אותם בכל שנה, אבל קני סוכר נחשבים ירק. וא"כ בודאי אי אפשר לומר שהכפתור ופרח אסר את החצילים מפני שסובר שלהרמב"ם הם מין אילן ועל כרחך לומר כמש"ל שהכפתור ופרח לא ידע בכלל שגידול החצילים דומה לגידול קני סוכר, ואם היה יודע היה מתיר אותם כמ"ש שקני סוכר נחשבים מין ירק, והגם שראיתי הלום למוה"ר הגאון הגדול רבנו מצליח מאזוז זצ"ל הי"ד, בספרו הנורא שו"ת איש מצליח כרך ג' (חיו"ד סימן מה דף רכה ע"ב) שכתב וז"ל: וכן הרב כפתור ופרח שהביא דבריו הרדב"ז בחלק ג' סימן תקלא שאסר הבדינג'אן משום ערלה, כתב, שהרי הוא אילן שאין עליו עולים מעיקרו וכו' ע"ש. רצונו לומר, שאין עולים משרשיו אלא מגזעו שחוץ לארץ וכמ"ש אח"כ הרדב"ז ומבואר ע"ש עכ"ל. ומבואר שמפרש דברי הרב כפתור ופרח כמו שצדדנו לעיל באות ב' אבל זה אינו, שא"כ למה כתב שקני סוכר דינם כירק ונראה שהגאון איש מצליח לא ראה את דברי הרב כפתור ופרח בשרשן אלא ממה שהעתיק הרדב"ז כמבואר מלשונו והרדב"ז לא העתיק מ"ש הכפתור ופרח בענין קני סוכר. ולכן צריך לומר כמש"ל בס"ד שהכפתור ופרח לא ידע שגידול החצילים דומה לגידול קני סוכר כי בזמנו היו משאירים את גזע פרי החצילים משנה לשנה, וכן מדוקדק בלשונו למעיין בדבריו.

ד) נמצאנו למדים שנדון שלנו תלוי ועומד במחלוקת שבין הגאונים ועוד ראשונים ובין התו"ס והרא"ש ועוד ראשונים, בביאור סימני אילן וירק. ולדעת הגאונים החצילים והפלפלין נחשבים מין ירק ואין בהם דין ערלה וברכתם בורא פרי האדמה. אבל לדעת התו"ס והרא"ש היו נחשבים מין אילן כיון שאין צריך לזרען בכל שנה, ושייך בהם דין ערלה, והואיל וכמעט על הרוב אין נותנים פירות הרבה בשנה שלישית אין דרך החקלאים לקיימן ועוקרים אותם אחרי שנתים וזורעים גרעינים מחדש, א"כ יוצא שחצילים ופלפלין שנמכרים בשווקים הרי הם ערלה ואסורים באכילה לדעת התו"ס והרא"ש וסיעתם, ולכאורה כיון שהדבר נוגע באיסור תורה, בשל תורה הלך אחר המחמיר והיה צריך לאוסרם לחוש לדעת התו"ס והרא"ש וסיעתם. ומכל שכן שהרדב"ז בחלק ג' (סימן תקלא) הוכיח שגם הרמב"ם סובר כהרא"ש וא"כ בודאי

שצריך לאוסרם כדעת הרמב"ם והרא"ש שהם שני עמודי ההוראה, אשר בית ישראל נשען עליהם. ובאמת שהרדב"ז שם כתב בפירוש שהוא נזהר מלאכול חצילים ומזהיר את השומעים לו, אבל על אחרים איני אוסרן לפי שלא נמצא האיסור באחד מן הפוסקים המובהקים שאנחנו רגילים לסמוך עליהם, ומכל שכן שיש למתירים אילן גדול לסמוך עליו הוא רבינו האי גאון ז"ל שמתירם באכילה דהו"ל מין ירק ע"ש. אולם מצאנו בחידושי רבנו אברהם בן הרמב"ם ז"ל שנדפסו בראש ספר מעשה רוקח שכתב, "שעל הבדניגיאן מברכים בורא פרי האדמה" ע"כ. ומבואר שסבור שמותר לאוכלו. והו"ל מין ירק כדעת הגאונים וסיעתם, ומן הסתם גם הרמב"ם סובר כן שבודאי לא היה חולק על אביו מבלי להגיד כן בפירוש וכן מצאתי למרן החיד"א בשו"ב שבברכ"י יו"ד (סימן רצ"ד אות ב) שכתב, וראיתי להרדב"ז בתשובה חלק א' (סימן רצו) שכתב וז"ל ולא אסרתי אותם כי רבנו האי גאון קורא אותם פרי האדמה ומברך עליו בורא פרי האדמה. אבל העליתי בתשובה אחרת בראיות שהרמב"ם [ז"ל חולק עליו ע"כ. אבל רבנו אברהם בן הרמב"ם בחידושי שו"ת שנדפסו בראש ספר מעשה רוקח] כתב שמברך עליו בורא פרי האדמה כדברי רבינו האי גאון, ובודאי שגם דעת הרמב"ם כן, דרבנו אברהם נקיט בשיפולי גלימיה מר אביו הרמב"ם עכ"ל. וכ"כ עוד בברכ"י או"ח (סימן רג אות א) ע"ש. ומסתברא שאם הרדב"ז היה יודע שהרמב"ם מתיר לאכול חצילים כדעת הגאונים, לא היה מחמיר בזה שהמעין היטב בתשובת הרדב"ז ח"ג (סימן תקלא) ישר יחזו פנימו שהחמיר בזה מפני שסבר שלהרמב"ם החצילים הם מין אילן ואסורים משום ערלה ע"ש. וכן מתבאר להדיא ממ"ש הרדב"ז בתשובה חלק א' (סימן רצו) שהעתיק החיד"א כנ"ל. ואע"פ שהרדב"ז ח"ג (סימן תקלא) כתב שתי הוכחות שהרמב"ם סובר כהרא"ש דהו"ל מין אילן, הנה לפע"ד אין הוכחותיו מכריעות כי מה שהוכיח ממ"ש הרמב"ם (פ"ה מה"ל כלאים) וז"ל: זה הכלל כל המוציא עליו מעקרו הרי זה ירק, וכל שאין מוציא עליו מעקרו הרי זה אילן ע"כ. וזה הסימן נזכר בתוספתא וכו' הרי לפי זה נדון דידן ודאי עץ הוא שהרי אין מוציא עליו משרשיו אלא מגזעו ע"כ. הנה באמת הגאונים כבר הביאו התוספתא הנ"ל ואדרבה למדו ממנה להתיר את החצילים וכמש"ל בס"ד וא"כ מה זו ראייה שהרמב"ם סובר כהרא"ש, גם מה שהוכיח ממ"ש הרמב"ם שם שהקנים והורד והאטדין מין אילן הם ואינם כלאים בכרם, והרי קני סוכר הם ממש כחצילים שזורעים אותם שנה ראשונה הם טובים מאד וחותרין אותן סמוך לקרקע וחוזרים ויוצאים בשנה שניה מאותו הגזע בעצמו ע"כ.

הנה לפע"ד יש לדחות שהרמב"ם לא התכוון על קני סוכר אלא על קנים אחרים שאין גוזמים אותם סמוך לקרקע ומוציאים פירות בכל שנה מאותו הגזע, תדע שהרי לשון הרמב"ם הנ"ל מקורו בתוספתא פ"ג דכלאים ובירושלמי שם, ועל כרחך שהגאונים לא יחלקו על תוספתא, אלא שיעמידו אותה בקנים שמוציאים פירות כל שנה מאותו גזע וא"כ ה"נ יש לומר בדעת הרמב"ם. וכבר כתבנו לעיל באות ג' שעל כרחך לומר כן לדעת הרב כפתור ופרת. וראיתי למרן הגאון איש מצליח (כרך ג' חיו"ד סימן מה דרכ"ג ע"א) שתמה על מה שהבין הרדב"ז בדעת הרמב"ם שסובר כהרא"ש מפני שכתב בפ"ה מה"ל כלאים שהקנים דינן כאילן. וכתב עליו הרב איש מצליח וז"ל: ואתמהה, שהרי דין הקנים הוא תוספתא ערוכה וכאמור. אמנם כבר בא חכם הרב נשמת אדם (כלל נ"א דין ט) והשיב בזה על הרדב"ז בטוב טעם ודעת, דהגאונים לא אמרו דלא הוי אילן אלא היכא דהענף כלה מאיליו בחורף אבל קנה הסוכר וכו'. אינו כלה מאליו אלא שחותרים אותו עד סמוך לקרקע, וכיון שהוא אילן אינו מזיק אף אם יחתוך אותו לגמרי ע"ש ואח"כ תמהני איך נתפייס בתירוץ הרב נשמת אדם, והרי גם גזע החצילים אינו כלה מאיליו בחורף אלא שחותרין אותו עד סמוך לקרקע וכמ"ש הרדב"ז שם בפירוש, וא"כ כיון שהגאונים כתבו שחצילים הוי מין ירק, הוא הדין לקני סוכר והדרא קושיא לדוכתה מהתוספתא דקתני שהקנים מין אילן ועל כרחך לומר כמש"ל דהקנים שנזכרים בתוספתא לאו קני סוכר הם, אלא קנים אחרים שאין גוזמין אותם וגזען מתקיים משנה לשנה, הו"ו מין אילן.

ה) ואיך שיהיה, הנה בהגלות נגלות דברי רבנו אברהם בן הרמב"ם שסובר שחצילים הם מין ירק כדעת הגאונים, ומסתמא גם הרמב"ם סובר כן, א"כ שפיר סמכין להקל לאוכלם כדעת

הרמב"ם שהוא מרא דאתרין, וידוע מ"ש הרשב"ש (סימן רנא וסימן רנ"ז) שהמנהג הקדום בארץ ישראל וארצות המזרח והמערב ובבל לפסוק הכל על פי דעת הרמב"ם ע"ש. וכ"כ מרן ז"ל בשו"ת אבקת רוכל (סימן לב) וז"ל: הרמב"ם ז"ל הוא גדול הפוסקים וכל קהילות ארץ ישראל וערביסטאן והמערב נוהגים על פיו וקיבלוהו עליהם לרבן ע"ש. וכ"כ הרדב"ז חלק ב' (סימן תשל"א) והמבי"ט חלק ג' (סימן נו) ומהר"ל"ח (סימן לב) ועוד הרבה אחרונים קבצם כעמיר גורנה הרב ארץ חיים (סתהון) בכללים שבתחילת הספר (כלל ב) וגם מרן ז"ל בש"ע רוב פסקיו הם ע"פ הרמב"ם וכמ"ש השכנה"ג או"ח (סימן תצה). והחיד"א בברכ"י או"ח (סימן ר"ג אות ב) כתב וז"ל. שכן אורחות מרן לפסוק כהרמב"ם במקום דהרי"ף והרא"ש לא חלקו עליו גם שניהם, ואעיקרא הש"ע מיוסד רובו ככולו על דעת הרמב"ם ע"ש. וכ"כ בשו"ת מהר"ל"ח (סימן לת) וז"ל ואע"ג דהרי"ף חלוק על הרמב"ם וכו' אנו בתר הרמב"ם ז"ל גרירנו, וכוותיה פסקינן הכא באתרין בכח הסכמה קדומה עכ"ל. גם מהרשד"ם (חיו"ד סימן קצג) כתב וז"ל: שאין ספק שגדול כבוד הרא"ש, מ"מ דבר תמוה הוא מאד לסמוך על זה במקום שהרמב"ם גדול כבודו ביתר שאת, וכל שכן בהיות בארץ ישראל אשר שם נוהגים לסמוך על דבריו יותר מעל דברי הרא"ש עכ"ל ומעתה שפיר אע"פ שהרא"ש אוסר ומכל שכן שבאור זרוע ח"א (סימן קמב) כותב שגם הרי"ף סובר כהגאונים, וא"כ ודאי דסמכינן להקל על שני עמודי ההוראה נגד הרא"ש וכמ"ש מרן בהקדמתו לספר ב"י, והנה באמת המנהג הפשוט בא"י מזמן קדמון לאכול החצילים ולא חששו לאיסור ערלה וכמ"ש הרדב"ז ח"ג (סימן תקלא) בסוף התשובה וז"ל: כשעליתי לארץ ישראל ראיתי כולם נהגו בו היתר, משמע דפשיטא להו דהוי ודאי ירק דאי הוי ספק, הא קי"ל ספק ערלה בארץ ישראל אסור. ונתחדש לו טעם אחר שאין בכל מיני אילן שזורעים הגרעין ועושה פרי בתוך שנתו כזה, הלכך ירק הוא עכ"ל. ובהגלות נגלות שהרמב"ם מתיר לאכול חצילים וכנ"ל, א"כ אתי שפיר מה שנהגו להקל בזה בארץ ישראל, שסמכו על דעת הרמב"ם שהוא מרא דאתרין וכנ"ל. ואין צריך לטעם שחידש הרדב"ז שכל שמוציא פרי תוך שנתו נחשב מין ירק, שבאמת מנא לן לחדש סימנים מליבינו שלא נזכרו בגמ' ובתוספתא, בפרט שלפי הסימן הזה לא היו צריכים הגאונים להתיר החצילים מטעם שגזען כלה והדר פארי. ועל כרחק דלא שמיעא להו כלומר לא ס"ל האי סימנא דהרדב"ז, וכבר ראיתי בשו"ת הלכות קטנות ח"א (סימן פג) שכתב על טעמו של הרדב"ז הנ"ל שטעם חלוש הוא להתיר על פיו איסור תורה של ערלה ע"ש. וכן החזון איש (ערלה סימן יב ס"ק ג) כתב שאין לזה מקור בגמ' ע"ש. לכן נראה יותר שסמכו על דעת הרמב"ם שמתיר, והרדב"ז כיון שלא ידע מדברי רבנו אברהם בן הרמב"ם, לפיכך חידש טעם חדש.

ובחפשי מצאתי למרן החיד"א בברכ"י יו"ד (סימן רצד אות ד) שהביא מ"ש מהריק"ש שהרב כפתור ופרח אסור לאכול חצילים משום איסור ערלה, ושהרדב"ז היה מחמיר לעצמו, כתב וז"ל: ומידי דברי עם אחד המיוחד מרבנן קדישא, כה דיבר אלי האיש הן כל יקר ראתה עיני גדולים צדיקים דיש להם עשר ידות בסדר קדושה. ומימי לא ראיתי שום חסיד אשר חשש לאסור הבדינג'אן וכולם אוכלים אותו אף דמתמירים בכמה מיני תומרות ולפי מדרגתם הו"ל להחמיר גם בזה דאיכא מאן דאסר, ואף הרדב"ז דלא הורה בהו איסורא, לעצמו היה מחמיר, ובו בפרק הראיתי להרב החסיד הנזכר דברי הרב המפורסם מר זקנינו מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כתיבת יד שכתב וז"ל: בספר כפתור ופרח אסור הבדינג'אן וכו' ואני שאלתי לתלמידי האר"י ז"ל ואמרו לי כי תלמידו המובהק מהר"ח ז"ל היה אוכל אותם, גם העידו לי שהחכם השלם מהר"ם אלשיך ז"ל היה אוכל אותם והיה אומר שהוא ירק לפי שכל אילן שעושה פירות, בכל שנה הולך ומשביח [אבל] זה האילן של הבדינג'אן שנה ראשונה הוא טוב ומתוק, ובשנה שנית גורע מעט והוא מר קצת, ובשנה השלישית הוא מר הרבה שאינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק, וזה מורה שהוא ירק גם העידו לי ששאלו קצת חסידים להרב כמהר"ר יוסף קארו ז"ל והשיב להם פוק חזי מאי עמא דבר. גם העידו לי שהאר"י ז"ל היה אוכל אותם. עכ"ל מור זקני הרב זלה"ה. והנאהו להרב הנזכר ונתקררה דעתו דעת עליון עכ"ל. והניף ידו שנית בברכ"י או"ח (סימן רג אות א') ז"ל: על הבדינג'אן בורא פרי האדמה. רבנו אברהם בן הרמב"ם בחידושים שבראש מעשה רוקח, וכ"כ מרן בב"י משם תשובת הגאונים

דעל הבדינג'אן בורא פרי האדמה, וממילא רווחא דאין להחמיר בבדינג'אן משום ערלה, ואף שיש לדחות, כבר כתבנו בעניותינו ביו"ד סימן רצד דקדישי עליונים האר"י זצ"ל ומהרח"ו אינהו אכלי מיניהו עכ"ל. למדנו איפוא שהמנהג לאכול חצילים יסודתו בהררי קדוש על פי דעת הרמב"ם והגאונים ושכן עשו מעשה האר"י ומהרח"ו וכל החסידים שבזמן מרן החיד"א.

(ו) וגם הלום ראיתי להגאון קול אליהו חלק ב (קונטרס מחנה ישראל סימן דן) שכתב וז"ל: לענין היתר אכילת הבדינג'אן דלא חיישינן משום ערלה עיין להרדב"ז ז"ל בתלק א סימן רצו וגם בתשובות החדשות בסימן תצ"ט מ"ש בזה. וראיתי כתוב בכת"י בגליון הרדב"ז ז"ל מכתיבת ידו של הרב הקדוש מוהר"ש גארמיזאן ז"ל דאיתא בתוספתא דכל דבר שמוציא פירות תוך שנה לזריעתו אינו נקרא אילן לענין ערלה ואינו אלא ירק. והבדינג'אן עינינו הרואות דמוציא פירות תוך שנתו וכן נראה דעת מרן ז"ל בספר הקצר [שלחן ערוך] בסימן רג שפסק על המאוזיס בורא פרי האדמה, והרואה יראה בב"י שם בסימן רג שתלו אותם המאוזיס עם הבדינג'אן וכ"כ בספר מעשה רוקח בשם תשובת הרמב"ם ז"ל. וכן ראיתי כתוב בכת"י להרב הקדוש בעל חסד לאברהם ז"ל ששאל לתלמידי מרן ז"ל ולתלמידי מוהרח"ו ז"ל אם היו חוששים בבדינג'אן משום ערלה ואם היו אוכלים אותם או לא, ואמרו שראו אוכלים אותם הרבנים הנזכרים והיו מברכים עליהם בורא פרי האדמה, והיו אומרים שהוא מין ירק שמוציא פירות בתוך שנתו ע"כ והנאני הדבר, דבאמת פה עיה"ק ירושלים תובב"א לא ראיתי לשום חסיד וחכם שחשש לאסור הבדינג'אן וכולם אוכלים אותו אע"פ דהם מתמירים לעצמם בכמה חומרות ומתנהגים בכמה מיני קדושות בעשר ידות מדובר בס נכבדות ויש להם על מה שיסמיכו באכילת הבדינג'אן עכ"ל. והנה מ"ש שמצא בכת"י מהר"ש גארמיזאן בגליון ספר הרדב"ז שכתב שמצא תוספתא שכתוב בה שכל דבר שמוציא פירות תוך שנה לזריעה אינו נקרא אילן אלא ירק. [וכ"כ עוד בספרו כסא אליהו יו"ד (סימן רצד אות א') אלא ששם כתב שהוא מכתיבת יד מהר"י חבליו ע"ש].

הנה באמת כבר הרדב"ז חלק ג' (סימן תקלא) חידש מסברתו סימן זה וכמש"ל באות ה' וצריך עיון שלא הסתייע מהתוספתא שכתוב בה כלל זה וכמ"ש מהר"ש גארמיזאן הנ"ל. גם באמת לא מצאנו תוספתא זו בשום מקום, וגם לא מצאנו לשום אחד מהראשונים שיזכיר תוספתא זו. וממ"ש הגאונים שחצילים הם מין ירק מפני שגזען כלה בחורף, מוכח דלא שמיעא להו כלומר לא ס"ל הך כללא דכל שמוציא פירות תוך שנתו הוי ירק. שא"כ לא היו צריכים לטעם שכתבו, ובאמת ממ"ש בגמ' (ברכות מ) סימן אחר שאם ענפיו חוזרים ומוציאים פירות בשנה הבאה נחשב אילן, ושלכן חיטה נחשבת ירק שצריך לזרעה בכל שנה ולא אמרו הטעם שמוציאה פירות תוך שנה משמע שטעם זה אינו נכון. וא"כ קשה לסמוך על זה. גם מ"ש הרב קול אליהו שהרמב"ם כתב בתשובה שמברכין על החצילים בורא פרי האדמה, אינו מדויק שאין זה מדברי הרמב"ם אלא מרבנו אברהם בן הרמב"ם. גם מ"ש הרב קול אליהו שראה בכת"י הרב מהר"א אזולאי ז"ל ששאל לתלמידי מרן ותלמידי מוהרח"ו אם היו אוכלים החצילים, ואמרו שראו את הרבנים הנ"ל שאכלו חצילים "והיו אומרים שהוא מין ירק שמוציא פירות בתוך שנתו" ע"כ. הנה הרב חיד"א העתיק את לשון מור זקינו מהר"א אזולאי וליכא התם כי האי סימנא "שהיו אומרים שהוא מין ירק, כיון שמוציא פרי תוך שנתו כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים, וצריך לומר שבשעה שהרב קול אליהו כתב את דברי מהר"א אזולאי לא היה הכת"י מולו וכתב מתוך הזכרון ממה שראה, לפיכך לא דייק כ"כ והמעין היטב ישר יחזו פנימו שהרב קול אליהו הוא אותו חד מרבנן קדישא שדיבר עם החיד"א על זה, ואז הראה לו החיד"א כת"י מהר"א אזולאי הנ"ל ובאמת שממ"ש מרן בב"י סימן רג מתשובת הגאונים שהחצילים נחשבים ירק מפני שכלה גזען וכו', מוכח שמטעם זה בלבד הם מין ירק ולא מפני שמוציאים פרי תוך שנה לזריעתו. לפיכך נראה לי כמש"ל שהטעם שנהגו להקל לאכול החצילים הוא מפני שסמכו על הרמב"ם והגאונים שכל שכלה גזען בחורף הו"ל מין ירק ותמיהני על הגרי"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' ל) שסמך סמיכה בכל כוחו על מ"ש הרב קול אליהו בשם מהר"א אזולאי שמרן והאר"י התירו החצילים מפני שנותנים פרי תוך

שנתן ע"ש. ולא זכר שר מלשון מהר"א אזולאי שהביא הברכ"י יו"ד (סימן רצד אות ד) שלא כתוב כן. וכן יש להעיר על מרן הראש"ל בשו"ת יחיה דעת עמוד רסז בהערה. ומצאתי בחפישה למרן הגאון איש מצליח חיו"ד (סימן מה עמוד רכד) שהב"ד הרב קול אליהו הנ"ל ושהגר"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ב (חלק אור"ח סימן ל') סמך על התוספתא שהביא הרב קול אליהו ושגם מרן והאר"י אמרו טעם זה כמ"ש הרב קול אליהו בשם מהר"א אזולאי ז"ל וכתב וזת"ד: ואני בעניותי לא יתנני לבי כלל ללכת בעינים עצומות אחר כל הנמצא כתוב, בלי להתחקות על שורש דבר אנה ואיפה נמצא סימן זה כתוב בתוספתא שהרי מהר"ש גארמיזון הוה מדורות שלפנינו הקרובים אלינו שהתוספתא שבידס היא שבידינו. ואני חפשתי בתוספתא דברכות וכלאים ומעשרות וערלה ולא מצאתי זה. ואיברא שלפעמים נזכר הדין באיזו פינה אגב גררא שלא כדרכו, אבל א"כ תגדל התימא היאך בכל זאת מהר"ש גארמיזון יסתום דבריו ולא יראה לנו את מקומו שלא זו הדרך ברבני הדורות הקרובים לנו. ובפרט שהוא ראה שנעלמה חלילה תוספתא זו מעיני הרדב"ז שכתב כן מסברא דנפשיה וכו' ולא מאחרונים אלו בלבד נעלמה אלא גם מהגאונים חלילה שהביא מרן הב"י או"ח סימן רג שכתבו דמהאי טעמא דפארי משרשיו, בדינגאין מברכין עליהו בורא פרי האדמה ע"ש, ולא מטעם שנזכר בתוספתא וכו'. ועוד מטבע הלשון שכתב מהר"ש גארמיזון דכל דבר שמוציא פרי תוך שנתו אינו נקרא אילן לענין ערלה ואינו אלא ירק, ניכר למדי שהוא לשון אחרונים ולא לשון תוספתא כלל וכו'. אמנם האמת יורה דרכו שלא היו דברים מעולם ואין כאן לא יער ולא דובים, לא מתניתא ולא תוספתא ודברי מהר"ש גארמיזון לקוחים ככתבן מתשובת הרדב"ז חלק ג' סימן תקל"א שהיתה עדיין בזמנו בכת"י, והוא כותב בגליון של תשובות הרדב"ז הנדפסות וכו' שבשתייהן מזכיר הרדב"ז לתשובה דחלק ג' סימן תקלא שכתב להחמיר לעצמו. ובא מהר"ש גארמיזון להודיע לקורא שבאותה תשובה בכת"י חזר הרדב"ז והוסיף טעם של היתר והבין שממילא הרדב"ז חזר בו והקיל גם לעצמו וכו' ואותה מילה "בתוספתא" שהעתיק הרב קול אליהו מכת"י מהר"ש גארמיזון או מוטעית, או שנדמו לו איזה אותיות בכת"י כך, או לשון מליצה על אותה תוספתא שהוסיף הרדב"ז בסוף תשובתו, כינה אותה הוא ז"ל בשם תוספתא. [או אפשר לומר שמהר"ש גארמיזון כתב בגליון הרדב"ז עמ"ש הרדב"ז שבתשובה אחרת כתב לאסור ועל זה כתב מהר"ש גארמיזון "שם יש תוספת" ור"ל שיש תוספת בתשובת הרדב"ז שבחלק ג' סימן תקלא] וכו'. ואומנם אני אומר עוד דאפי' למי שיניח באמונת אומן שנמצאת התוספתא הנ"ל באיזה מקום כמוס וכו' מ"מ אין להשגיח בה לפסוק הלכה על פיה ולא לסמוך עליה כלל ועיקר במקום שגדולי הפוסקים הרמב"ם והטור ומרן השמיטוה בספריהם. עכ"ל. וש"י דפת"ח. ועיין בשו"ת יחיה דעת חלק ד (סימן נב) שסמך על התוספתא הזו והתיר את פרי הפאפאיה ושכ"כ בשו"ת רב פעלים, ע"ש ולפי האמור אין בזה כדי סמיכה להקל באיסור ערלה דאורייתא. ומ"מ החצילים הם מין ירק מפני שדרך לגזום את גזען וחוזרים להוציא פירות מגזע חדש וכמ"ש הגאונים הנ"ל והוא הדין בפלפלין ירוקים חריפים שגידולן דומה ממש לגידול החצילים כמו ששמעתי ממומחה לחקלאות ומשני חקלאים.

ז) הן אמת שהגאון איש מצליח הנ"ל רוח אחרת עמו וכתב שיש בפלפלין הירוקים החריפים דין ערלה מפני שנחשב אילן הואיל וגזעו מתקיים משנה לשנה ועיין שם (בעמוד רכא) ששאל מנכרי מומחה בחקלאות כמה מתקיים נטע הפלפלין הירוקים החריפים והשיב לו שאפי' עשרים שנה יכול להתקיים לפי הקרקע ולפי הטיפול בזבל ופוספאט והשקאה, ושאי אפשר להבדיל בין הפלפלין שיוצאים בשנה ראשונה לאלו שיוצאים בשאר השנים והכל תלוי בטיב הקרקע ובטיפול נכון ע"ש. גם כתב שם שראה או שמע על איזה אילן של פלפלין שעברו עליו שש שנים ועדיין קיים, לפיכך יש עליהם דין אילן. וכן מוכח בפרש"י (סוכה לה) אהא דתניא היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר ונטעתם כל עץ איני יודע שהוא עץ מאכל, מה תלמוד לומר עץ מאכל, עץ שטעם עזו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין, ללמדך שהפלפלים חייבים בערלה. ופרש"י, **ממשמע שנאמר ונטעתם** וכתוב בסיפיה לא יאכל אני יודע דבעץ מאכל משתעי קרא **חייבים בערלה**, דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן הארץ

עכ"ל. וזה דוקא בפלפלין ירוקים אבל בפלפל שחור או לבן לפי הנשמע הם עץ גבוה ותלול ומבואר איפוא שיש דין ערלה בפלפלין ירוקים עכת"ד. והנה לפי עדות מומחים בחקלאות וחקלאים רבים בא"י מתבאר שעץ הפלפלין הירוקים דומה ממש לעץ החצילים שאע"פ שאם לא יגזמו הגזע הוא מתקיים כמה שנים, אבל מפני שאינו נותן פירות הרבה בלי גיזום דרך החקלאים לגוזמו ועולה גזע וענפים חדשים וכנ"ל בענין החצילים, ובזמננו הרבה חקלאים עוקרים לגמרי את עץ הפלפלין לאחר השנה הראשונה, וזורעים גרעינים מחדש וכמ"ש הפרופסור יהודה פליקס נר"ו במכתב למורי הגאון הנאמן שליט"א ונדפס בשו"ת איש מצליח שם (עמוד רלד) וכן שמעתי ממומחה לחקלאות ומכמה חקלאים ומה שאמר המומחה נכרי שיכול להתקיים עשרים שנה נראה דגוזמא קאמר. ועוד שאפי"א אם יכול להתקיים כל כך, מ"מ דרך החקלאים שלא לקיימו. ואולי החקלאים הערביים אינם בקיאים כל כך ולא ידעו שעדיף לעקרו ולזרוע מחדש או עכ"פ לגוזמו. ומה שהוכיח מפרש"י בסוכה (לה) שכתב "שהוא שפל כמו רותם וזה שייך דוקא בפלפלין ירוקים. הנה שמעתי מידידי ר' בנימין זהבי נר"ו שהוא ראה עץ פלפלין שחורים שהוא שפל כמו רותם, וכן אמר לי ידידי ר' אייל הי"ו שבעיניו ראה את אילן הפלפלים השחורים והיה נמוך מאוד וכשמונים ס"מ גובהו ע"כ. וא"כ צריך לומר שיש נמוכים ויש גבוהים ולעולם מיירי רש"י בסוכה הנ"ל בפלפלין שחורים, וכן משמע ממ"ש רש"י שם אהא דאקשינן דאימא פרי עץ הדר היינו פלפלין, ומשני דפלפלין לא מינכר לקיחתה אי ננקוט חדא, ופרש"י ננקוט חדא "גרעין" אחד ע"ש ומשמע דמיירי בפלפלין שחורים שהם גרעינים גרעינים. שו"ר מ"ש ידידינו הרא"ם נר"ו בשו"ת איש מצליח שם (עמוד רלא) ולפע"ד הוא דחוק, דמי סני ליה לרש"י לכתוב "פלפל אחד" אלא ודאי כוונתו גרגיר אחד והיינו מפלפלין שחורים, ולענין מעשה נראה שכיון שבארץ ישראל אין דרך החקלאים להשאיר את עץ הפלפלין הירוקים יותר משנתים, אפי"א ע"י גיזום וכן העיד הרב ניסים הכהן שליט"א ששמע מהאיכרים בג'ירבא שג"כ אין מקיימים אותו יותר משנתים, ואעפ"כ נהגו לאוכלו בא"י ובג'ירבא ובשאר מקומות, שמע מינה דס"ל שאינו מין אילן אלא מין ירק כמו החצילים וסמכו על הרמב"ם והגאונים שהתירו לאכול חצילים מפני שאין גזען נשאר, וה"ה בפלפלין שג"כ דרך החקלאים לגזום העץ בשנה שניה ויוצאים פירות שנה שניה מגזע חדש, ואע"פ שהגזע יכול להתקיים כמה שנים מ"מ כיון שבמציאות אין דרך לקיימו הו"ל מין ירק וכמש"ל בס"ד לבאר בדעת הגאונים שכתבו שחצילים אין גזען מתקיים ומנהג ישראל תורה. וכל הלכה שהיא רופפת בידך צא וראה האיך הציבור נוהג. וכן פסק הגאון רבי אברהם כלפון (שחי בדורו של מרן החיד"א) בספרו לקט הקציר שדין הפלפלים החריפים הירוקים שלנו כדין החצילים, ואין בהם דין ערלה וכ"נ דעת מו"ר הגאון הנאמן בשו"ת איש מצליח שם.

המורס מכל האמור: חצילים ופלפלין ירוקים חריפים נחשבים מין ירק לדעת הגאונים והרמב"ם מפני שדרך החקלאים לגזום את גזען בכל שנה ופירות שנה שניה יוצאים מגזע חדש ואע"פ שלדעת התו"ס והרא"ש הם נחשבים מין אילן הואיל ושרשן מתקיים משנה לשנה ואין צריך לזרוע מחדש, מ"מ נהגו בא"י ובשאר מקומות כדעת הגאונים והרמב"ם. ולכן פשט המנהג לאכול חצילים, וכן עשו מעשה האר"י ומהרח"ו וכל החסידים שבזמן החיד"א וכן עיקר וכן פשט המנהג בא"י ובכל המקומות לאכול פלפלין ירוקים, ומנהג זה קיים כמה דורות וכן עיקר.

אגרונום יהורם דנינו נר"ן
המכון למצוות התלויות בארץ

פלפלת הגינה

מוצא הפלפלת:

שני תבליני פלפל שונים מכירים אנו, האחד הוא שיח או מטפס גבוה, שפירותיו הם ערוכים בשיבולים, והוא משתייך למשפחת הפלפליים (Piperaceae) ונמנה על המין *Piper nigrum*. משמש מקור לאבקת פלפל שחור או לבן. המין השני שמעניין אותנו הוא פלפלת הגינה *Capsicum* משפחת הסולניים. בטעות, מכנים העם את הפלפלת ג"כ בשם פלפל.

הפלפל השחור הוא מין עתיק יומין בעוד הפלפלת הופצה בעולם לפני כ-500 שנה בלבד ע"י קולומבוס במסעותיו. אין שום קשר בוטני בין שני המינים מלבד השם הדומה שניתן בטעות בגלל החריפות שבהם. כל הבדיקות הן בוטניות והן ספרותיות מאשרות כי הפלפלת לא היתה קיימת "בעולם הישן" עד שקולומבוס גילה את אמריקה והביא את הפלפלת גם לארצות אירופה ומשם הלאה. מוצאה של הפלפלת כנראה, מאמריקה הטרופית. מאחר, שהפלפלת הזכירה בטעמה כאמור את הפלפל קיבלה שם דומה. מכאן, ניתן אולי להסיק שהפלפל במשנה ובגמרא אינו מתיחס לפלפלת משתי סיבות עיקריות:

1. הפלפלת הובאה לא"י ולאזורינו רק לפני כ-500 שנה.

2. השם עצמו ניתן מאוחר יותר כפי שצינו.

מינים וזנים בפלפלת.

ישנם כ-30 מיני בר ו-5 מיני תרבות.

המין החד שנתי *Capsicum annum* הוא החשוב ביותר מבחינה חקלאית המין מגלה שונות רחבה מאוד עם מגוון של מאות זני פלפל. בארץ ניתן לומר, שהמין *C. annum* הוא כמעט היחידי וכן זני המכלוא המיובאים והמיוצרים בארץ משתייכים למין זה. להוציא את הזן החקלאי *Tabasco* המשתייך למין התרבותי "הרב שנתי" *C. frutescens* הגדל באופן מסחרי בארה"ב כל יתר הזנים החשובים בעולם נמנים על המין *C. annum* "החד שנתי".

יש לציין, שהגדרתו כחד או רב שנתי אינה מעידה על אורך חייו הפוטנציאלי. כך שלעיתים ניתן למצוא בגינת הירק פלפלת שנשארה עוד כמה שנים אך, ודאי, לא בצורה מסחרית (ראה להלן).

התנהגות הזנים בארץ ובעולם:

1. כל מיני זני הפלפל הידועים לנו נותנים פרי תוך שנה מהזריעה.

2. מבחינה מסחרית הן בארץ ואפילו בארצות שהאקלים מתאים לגידול הפלפל, (אקלים טרופי) כמעט ולא מצוי גידול פלפל יותר משנה. מאחר שאיכות הפירות יורדת. מתבטא בפרי קטן ומקומט. הפלפל נעשה רגיש יותר למחלות וכן כמות הפרי יורדת משמעותית כך שיותר כדאי לחקלאי לזרוע מחדש. ישנם זנים, שנפוצים בארץ, שניכרת ירידה כבר בתוך השנה הראשונה עובדה זו, נבחנה במאות זני פלפל בארץ בעיקר בזנים המסחריים. אחד הזנים שנבדק ע"י הוא זן "הסולטן". לאחר בירור שעשינו עם יבואני הזרעים, וכן עם מגדלים של זן זה באיזורים שונים של ארצנו, ברור מעל לכל ספק שישנה ירידה באיכות ובכמות בשנה השניה. חקלאי (זוהר בצלאל הי"ו) שגדל את

הסולטן כדו שנתי, לא המשיך בכך ואינו ממליץ לאחרים לנהוג כך. חקלאי נוסף (ראובן גולן הי"ו) שגם מגדל את הסולטן, מעיד אף הוא על ירידה שניכרת באיכות ובכמות. יש לציין שהנתונים נבדקו בשטחי גידול נוספים ובזנים שונים, כגון זן "הזרע" ועוד.

3. ניתן, "למשוך" את הגידול לעוד שנה למרות הירידה בכמות ובאיכות אך, כדי להקטין את הירידה גוזמים את הענף כדי לקבל צמיחה מחודשת. ומ"מ ניכרת הירידה באיכות ובכמות אם נשאיר את הפלפל לעוד שנה ללא גיזום הסיכוי "למותו" גדל. ואם ישרוד עוד שנה היבול והאיכות יהיו קטנים יותר מפלפל שעבר גיזום. משיכת הפלפל לעוד שנה קיימת אך במידה קטנה מאוד וגם בארץ. תופעה של משיכת הגידול לעוד שנה קיימת גם בחציל בדומה לפלפל אך, גם שם היא שולית מהסיבות שצינו בפלפל.

4. חשוב לציין, שקיימים בעיקר מיני בר. היכולים לתת פירות יפים ובכמות ואיכות סבירה גם בשנה הרביעית והחמישית. אם, נשמור על תנאים טובים. פלפלים אלו מצויים לרוב בגינות פרטיות. אך, גם במציאות זו רצוי לגזום כדי לשמור על חיי הפלפל כדי שיעבור את החורף בשלום. תופעות דומות מצויות גם בחציל. פלפל שחי כ-6 שנים הגיע "למכון" באדיבות המדריך החקלאי מאיר פרנקל הי"ו וזוהה כמין המשתיך ל *C. chinense* (פלפל סיני) הניבה במין זה לטענתו לא ירדה במשך השנים. יש לציין, שפלפלין אלו עוברים גיזום מדי שנה. לא ידוע לנו כיצד יגיבו ללא גיזום. יתכנו מיני בר אחרים גם מהמין *C. annum* שיתנהגו בצורה דומה. בארץ אין גידול מסחרי של מינים עם התנהגות כזו. אמנם ידוע, שישן ארצות שמגדלות פלפלין אלו באופן מסחרי. כגון בתאילנד, והקציר נעשה בעזרת קומביין.

מדדים לאיכות בפלפל.

1. הבחירה במיני הפלפל קשורה בניבה, גודל הפרי, צבעו מתיקות או חריפות בדרגות שונות בהתאם לנדרש. צורת הפרי, עמידותו למזיקים ומחלות, התאמה לאקלים מסוים, רוחב הפרי, עובי הדופן, משקל הפרי.

2. ישנה, טענה שפלפלים חריפים. שומרים על חריפותם במשך השנים. ואף יתכן, ותגבר חריפותם. פרופ' חן שיפריס ממכון וולקני. ייחס תופעה זו לירידה הכללית באיכות. תכולת המים ועובי הדופן במשך השנים יורדים ומאידך, החומר הגורם לחריפות ביחס לפרי עולה אך, אינו עולה בפועל ממצבו בשנים הקודמות. מכאן, שהחריפות היתר המורגשת אינה נובעת מעליה באחוז החומר האחראי לחריפות. אלא עקב הירידה באיכות הכללית של תכולת מים ועובי הדופן. איכות הפרי בעיני הצרכן היא הקובעת למרות שהחקלאי מחפש מדדי איכות נוספים כפי שצויין.

לסיכום:

1. הפלפל הנדון הינו פלפלת הגינה ולא קשור לפלפל במקורות.
2. ירידת איכות וכמות הפרי בשנה השניה ניכרת בכל הזנים המסחריים הידועים לנו בארץ. (כולל הסולטן בתוכם).
3. חקלאים בודדים ממשיכים לשנה שניה בלבד את גידול הפלפל לאחר גיזום.
4. ניתן למצוא מיני בר בגינות פרטיות שלא ניכרת ירידה באיכות ובכמות במשך השנים. הגיזום בהם מהווה שיטה להמשך הגידול.
5. גם בחציל ניתן להמשיך מס' שנים ע"י גיזום.
6. בכל הזנים הידועים לנו הפרי מתקבל בתוך שנה ראשונה מהזריעה.
7. ההגדרה הבוטנית לפלפל מהמין *C. annum* "כחד שנתי" או "דו שנתי" אינה מעידה על יכולתם של זנים במין להתקיים יותר משנה בטיפול מתאים. אלא על יכולת ההשרדות שלהם באופן כללי.

הרב ש.ז. רווח שליט"א
 הרב המקומי בית עוזיאל
 ויו"ר המכון

סימנים להגדרת עץ ונפ"מ לענין פלפלין

מבוא :

לאחרונה התעוררה שאלה האם נוהג בפלפלין של ימינו איסור ערלה מחשש שמא עץ הוא, או שלא נוהג בו דין ערלה כיון שהני פלפלין ירק הם ולא אילן. וכבר עלתה שאלה זו לפני חכמי ופוסקי הדורות הקודמים ולפני פוסקי דורנו שאמרו בזה דברים ברורים. ובמאמר שלפנינו נעשה כמעין סיכום לכל אותם הגדרות שהובאו בגמ' בבלי, ירושלמי, תוספתא ואלו שהוסיפו הפוסקים מדעתם. ונלמד מהם הלכה למעשה לנדו"ד.

א. דברי הגמ' בברכות (מ.):

"סד"א הואיל ואמר רבי יהודה חיטה מין אילן היא ליבריק עליה בפה"ע, קמ"ל היכא מברכין בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואזא והדר מפיק. אבל היכא דכי שקלת לי לפירי ליתיה לגוואזא דהדר מפיק לא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בפה"א".

שיטת רש"י:

מבאר שם רש"י "גוואזא" - הענף של עץ. וא"כ ביאור הגמ' לדעת רש"י, שכל עץ שענפיו נשארים גם לאחר שנקטף הפרי ושוב לאחמ"כ מוציא פירות מאותם ענפים הוא הנקרא אילן. אך אם ענפיו כלים לגמרי, אפי' אם יש גזע שיוציא ענפים חדשים מ"מ הוא יחשב כירק. דעת רש"י א"כ שגם הענפים צריך שיהיו רב שנתיים ע"מ שזה יקרא אילן.

שיטת הגאונים:

בגאונים (רב האי גאון - אוצה"ג ברכות מ. בה"ג - פ"ו) מפורשים הדברים שגוואזא היינו הגזע, ולכן כל שהגזע נשאר להתקיים ימים רבים הריהו אילן. אך אם גזעו כלה, אפי' שיחזור ויעלה עוד הפעם משרשיו אינו אילן אלא ירק. וכ"כ בשיבולי הלקט (סי' קס) בשם רבינו חננאל שכתב, ראינו לרבותינו הגאונים שאמרו משם רבותיהם ז"ל כל אילן דבסתוא נתרי טרפי ופיישין גוואזא ועיילין מיא בגוואזיה, ומפיק טרפיה מן גוואזיה. אילן הוא ומברכין על פירותיו בפה"ע. אבל מאן דיביש בסיתוא וכלי גוואזיה וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשיו כגון מוז"י וברינג'אן וקינבריס ושומשמי, מברכין על פירותיהן בפה"א. כללא דמילתא: היגי עצים, דיבשי בסיתוא באילני ובקייטא מלבלבין. והיזמי ירק, דיבש בסיתוא לגמרי והדר פארי משרשיו. דעת הגאונים א"כ כפי שהביא הר"ח: שעץ הוא: שהעלים בחורף מתייבשים ובקיץ הם מלבלבים. ירק הוא: שבחורף הצמת מתייבש לגמרי וחוזר וצומח מהשרשים.

וכ"נ בדעת התוס', (ברכות שם ד"ה איתיה) שגוואזא הוא הגזע. וכמו שכתב שם שעל התותים צריך לברך בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו. וכך כתב התוס' בברכות (ח' ע"א ד"ה

באילן) שעל תותי עץ מברכין העץ. אבל לא על תותי השדה, דאי שקלת לפירא לא הדר גוּוּזא ומפיק. א"כ דעת התוס' שדי אם הגזע הוא רב שנתי ע"מ שזה יקרא אילן.

שיטת הרא"ש:

הרא"ש עמ"ס ברכות (פ"ו אות כ"ג) כתב וז"ל, ובגמ' קאמר כל דבר שעושה פירות משנה לשנה נקרא עץ אבל כל דבר שצריך לזרעו בכל שנה נקרא פרי הארץ. א"כ שיטת הרא"ש היא שרק דבר שצריך לזרעו בכל שנה הוא הנקרא ירק. אך צמח שמתקיים יותר משנה למרות שגזעו כלה וחוזר וצומח מחדש מהשרשים הריהו אילן.

א"כ שלש שיטות מצאנו כאן. שיטת הגאונים שאם הגזע רב שנתי הריהו אילן. דעת רש"י, שאם הענפים הם רב שנתיים הריהו אילן. דעת הרא"ש שאם הצמח הוא רב שנתי הריהו אילן.

בטור (או"ח סי' ר"ג) הביא נ"מ בין שיטות אלו גבי תותי סנה שדרך גידולן הוא, שנותנים פירותיהן, וכלה גזעם והדר פארי משרשיו. א"כ לדעת הגאונים (וכ"ש לדעת רש"י) התותים ירק הם וברכתם בפה"א. לדעת הרא"ש כיון שהשרש קיים הריהו אילן ומברכין עליו בפה"ע.

ב. דברי התוספתא (כלאים פ"ג) והירושלמי (סופ"ד דמעשרות):

שנינו בתוספתא (בפ"ג ה"ג כלאים)

הקנין והחבין והוורד והאטדין מין אילן ואינם כלאים בכרם. זה הכלל: כל המוציא עליה מעיקרו ה"ז ירק וכל שאין מוציא עליה מעיקרו ה"ז אילן. ובשינוי לשון הובאו הדברים גם בירושלמי סופ"ד מעשרות וסופ"ה כלאים) את שהוא עולה מן גזעו מין אילן. מן שרשיו מין ירק. התיבון הרי הכרוב עולה מגזעו, כאן בודאי כאן בספק.

ועיי"ש בפ"ה הפ"מ שכתב שמה שעולה מגזעו תמיד הוא לעולם אילן. אך כרוב פעמים שעולה מגזעו ופעמים שעולה משרשיו לכן הוא ספק וכו' עיי"ש. אך הר"ש סיריליאו כתב בפירוש הירושלמי שכל המוציא עליו משרשיו ודאי ירק הוא. והמוציא עליו מגזעו יש ממנו אילן ויש ממנו ירק. עכ"ל.

פירוש: שלעולם אין אילן שמוציא עליו משרשיו. מאידך יש ירקות שמוציאין מגזען. וכך נראה מפירוש הגר"א (מעשרות שם).

ועיי' מש"כ בספר "הניר" (כלאים שם) אודות הכרוב שנזרע כל שנה, דהיינו שהוא חד שנתי ולכן הוא בודאי ירק. ועיי' בפירושו של פרופ' יהודה פליקס נר"ו לירושלמי שביעית עמ' 408 שהכרוב המדובר כאן הוא דו שנתי ועיי' לקמן.

והנה אם כרוב זה הוא כדברי ספר הניר שנזרע בכל שנה מובן לכאורה מדוע הוא בוודאי ירק. אך אם הכרוב הוא דו שנתי א"כ מנ"ל שהוא ודאי ירק? ועיי' למרן החזו"א (ערלה יב) שכתב שהכרוב המדובר הוא שאם מניחין את הגזע מוציא עליו מן הגזע לשנה הבאה. ומקשה שא"כ צריך תלמוד מהו המכריע שעושה ודאי ירק? ואפשר שממשו של ירק יש לו סוג מיוחד שאין כיו"ב בפרי אילן כמו כרוב ובצל וכיו"ב. אבל יש בירקות הגדלים כעין פרי העץ ובהן צריך בירור. ועו"כ החזו"א שם, וכרוב שתכונתו ירק הוי ירק אף שגזעו מתקיים ומוציא עלים מגזעו בכל שנה. עכ"ד.

והנה למדנו למסקנת הדברים שאף שיש סוגי צמחים מגזעם, וגזעם מתקיים לכמה שנים, מ"מ אם תכונתו כירק, הריהו ירק ולא אילן. ועו"ע בזה לקמן.

ועל עיקר דברי התוספתא והירושלמי. עיי' באוצה"ג (שם) שהביאו את דברי הגמ'

בברכות ואת דברי התוספתא בחדא מחתא. וא"כ נקטו ששני הטעמים טעם אחד הוא. ומאידך בדברי הרא"ש (שהוב"ד לעיל) לאחר שהביא את דברי הגמ' בברכות כתב בזה"ל ועוד אומר סי' אחר בתוספתא וכו'. א"כ הרא"ש נקט ששני הגדרות יש כאן. א. דברי הגמ' בברכות, דבר שעושה פירות משנה לשנה לעומת דבר שצריך לזרעו כל שנה. ב. ההגדרה המובאת בתוספתא ובירושלמי. ואמנם בפסקי הרא"ש כלל בנו של הרא"ש את שתי הכללים יחד. ועו"ע במהר"י קורקוס על הר"מ בהל כלאים (פ"ה ה"כ) שכתב את שתי האפשרויות.

נמצינו למדים שכו"ע יודו שכרוב מין ירק הוא למרות שהוא עולה מגזעו, וגזעו הוא רב שנתי. וגם הרא"ש יודה לזה וגם הגאונים, וצ"ל שהטעם הוא משום שיש סוגי ירקות שבתכונתם הם ירק ואין כיו"ב אילן. וגם דברים שאינם עומדים בקריטריון של הגמ' והתוספתא כדי שיוגדרו ירק. מ"מ הם יקראו ירק משום תכונתם. ולענ"ד דברים אלו הם פתח גדול לכל ההגדרות שהוסיפו הפוסקים מדעתם וע"י לקמן.

ג. במאמרו של הרה"ג משה לוי שליט"א המובא לעיל כתב להוכיח בארוכה כי ה' הטובה עליו, שאחר שאנו פוסקים כדעת הגאונים שכל שחוזר ופורח משרשיו הריהו ירק. יש לומר שלא דוקא אם הגזע כלה מאליו, אלא אפי' אם בהכרח אנו צריכים לגזום את העץ ע"מ לאפשר לו המשך קיום, וכגון בחצילים ובפלפלין שע"מ לאפשר את המשך הגידול בצורה שלא תיהיה ירידה דרסטית באיכות ובכמות ע"כ נוהגים החקלאים לגוזמם. וא"כ כשם שאם הגזע כלה מאליו וחוזר משרשיו הריהו ירק. כך אם הגזע נחתך ע"י החקלאי ושוב חוזר וגדל מהגזע ג"כ דינו כירק. והוכיח דבריו מר"ח שהובא בשבה"ל בשם הגאונים שכל מאן דיביש בסיתוא וכו' כגון מוזי, ברינג'אן וקנברוס, ושומשמי. מברכים עליהם בורא פרי האדמה וכו'. וא"כ מזה שבחדא מחתא מתתינהו לבנות וחצילים מוכח שהם לא מחלקים בין בנות שהגזע כלה מאליו. לבין חצילים שהחקלאי הוא זה שגוזמם. וכן הוכיח כדבריו מתשובת רבינו האי הגאון שהוב"ד ברדב"ז, ומתשובת הגאונים שהובאו בב"י. וכן הוכיח דבריו מדברי הרדב"ז אודות קני הסוכר שכתב שם שדרכם של קני הסוכר לגוזמם ולהשאיר מהם טפח מעל פני הקרקע ושוב הם גדלים והוו ממש כחצילים. ולכן חשב אותם כאילן, ושוב כתב הרדב"ז בשם רבינו האי גאון שהחצילים מברכים עליהם בפה"א כיוון שכלה גזעו והדר פארי ודינס כדן הבנות. וכותב הר"מ לוי נר"ו ולפ"ז יוצא שאין לחלק בין אם הגזע החדש יוצא מהשרשים או מהגזע עצמו. ושוב הקשה שם על הכפתור ופרח שאומר שקני סוכר הם ירק שהם יוצאים מהשורש והרי הרדב"ז כתב שהם יוצאים מהגזע? וכתב ע"ז שבע"כ זה שזה יוצא מהגזע הוי כיוצא משרשיו. ושוב הקשה א"כ למה אסר הכו"פ בחצילים והרי הם ממש כקני סוכר? ותירץ שם שלא ידע הכפתור ופרח שהחצילים צריך לגוזמם ולכן חילק בניהם. ושוב הביא שם את דברי הרדב"ז שכתב שדעת הר"מ הוא שקני סוכר מין אילן הם שהרי פסק בהל' כלאים שקנים מין אילן הם. ולכן הוא כותב להחמיר בחצילים, ומסיים הרדב"ז שהכו"פ שאסר חצילים לדעת הר"מ אמרה. ומקשה הר"מ לוי נר"ו על הרדב"ז שאיך אפשר לומר שהכו"פ לדעת הר"מ אסר חצילים. והרי קני סוכר וחצילים ממש שוים הם ומ"מ הרב כו"פ כתב שקני סוכר ירק הם. ובע"כ שהקנים המוזכרים בר"מ קנים אחרים הם. ומה שאסר חצילים זה משום שלא ידע גידולם אך באמת אם היה יודע שחצילים הם ממש כקני סוכר היה סובר שהם מותרים עכת"ד.

ואחמ"ר כל דבריו אינם מובנים לענ"ד. א. שהנה התשובה שהובאה בר"ת אודות הבדינג'אן היא תשובת רב האי גאון והיא התשובה שהובאה ברדב"ז והיא שהובאה בב"י. [ועי' בראבי"ה (ברכות קיג') שכתב את דברי הגאונים וכתב והני מוזי ושומשמי ולא הזכיר כלל את הבדינג'אן ודו"ק. ויותר יש לדייק במקורם של דברים שהם דברי רב האי גאון ושם כתב בזה"ל "והדר פארי משורשין דיליה כגון מוזי וכגון בדצנאן והשדנאג דאינון קינברס ושומשמי מברכין על פירותיהן בפה"א". ומ"מ אה"נ ברבינו חננאל כללם יחד בזה"ל "כגון מוזי ובירנגאן וקינבריס ושומשמי מברכין על פירותיהן בפה"א" ודו"ק בכ"ז]. והנה המעין בתשובת הרדב"ז יראה אדרבא שכל הדברים בהיפוך. שהנה בתחילת דבריו כתב הרדב"ז את שיטת הרא"ש ור"י שכל שהשורש קיים הריהו אילן. ולפי"ז החצילים וודאי אילן הם. ושוב הביא את דברי רש"י שהיינו הענפים, וכתב עליו שהוא ז"ל מפרש כפי הגאונים. וכ"כ רבינו האי גאון. ונפ"מ לתותים הגדלים בסנה. וכתב שם שהר"מ ס"ל כדעת הרא"ש, מהא שכתב שקנין הם מין אילן למרות שגוזמים אותם ולא כדעת רש"י שאלביה קני סוכר ירק הם. ומוסיף שם הרדב"ז שאפשר שאפילו אליבא דהגאונים (ולא דעת רב האי גאון) קנה סוכר ותצילים יהיו אילן כיון שהם מצריכים שיחזור הגזע משרשיו אך כל שהגזע קיים הוא אילן גם לגאונים. נמצא עד כאן בדבריו שפשוט לרדב"ז דעת הרא"ש שכל שהשורש קיים הרי הוא אילן. ומספק"ל מה דעת הגאונים, האם דעת הגאונים היא כדעת רש"י שצריך ענפים רב שנתיים, או שדעת הגאונים היא דעה שלישית שלא כדברי רש"י שתלוי בענפים אלא שהכל הולך אחר הגזע אם הוא רב שנתי או לא. וא"כ לדעת רש"י הסוכר והחצילים הם ירק שלא אכפת לן מהגזע. ולדעת הרא"ש הם וודאי עץ. ולדעת הגאונים מספק"ל אי ס"ל כרש"י או כרא"ש. וזה שכתב הרדב"ז בהמשך הרי לך בהדיא שאם נפרש הסוגיא של ברכות לדעת הגאונים ונפרש דלא מיקרי אילן אלא כשהענפים בעצמם מוצאין פירות. א"כ הבירנג'אן והסוכר וכו' מין ירק הם. עכ"ד. א"כ הדברים מפורשים שרק אם נסבור שדעת הגאונים כרש"י שהכל תלוי בענפים בזה ס"ל שהקנים והחצילים ירק הם. וזה שממשיך הרדב"ז וכותב בשם רבינו האי גאון "כל אילן המשיר בסתיו העלים וחוזרים בדין ופרין ומוצאים עלין זהו אילן, וכל אילן שיבש בסתיו וימותו בדין לגמרי כגון מאוז ובירנג'אן ושאדניג ושומשמי מברכין עליהן בפה"א. הרי לך דבר שנתלין באילן גדול. עכ"ל. וא"כ מפורש שלמד ברב ה"ג כדברי רש"י שהכל תלוי בענפים (הבדין) ובאמת לפי סברת רש"י וכמשי"כ לעיל כל שאין זה בפועל מאותו ענף אם בבנות שכלה מאליו. ואם בקנים שלאחר קטיפת הקנה (שהוא הפרי) יוצא חדש ואם בחצילים שהענף שהוציא שנה שעברה מתיבש ושוב יוצא ענף חדש ומוציא ממנו פרי חדש בזה אה"נ סובר רה"ג שזה מיני ירק. אבל בוודאי שלדעת הגאונים (וק"ו לדעת הרא"ש) שס"ל שצריך שיצא משרשיו חדש ע"מ להקרות ירק. כל שלא מוציא משרשיו אלא מהגזע עצמו אין זה בכללם של הגאונים ואינו דומה כלל לבנות וודאי אילן הוא לדעת הגאונים א"כ זה דבר שתכונותיו ירק וכנ"ל ועו"ע לקמן.

תדע שכך הוא: שהנה קני הסוכר שגוזמים אותם (כיון שהם עצמם הפרי ולא כדי להרבות צימוח כמו בחצילים) והם עולים מהגזע עצמו, וכמשי"כ הרדב"ז, ומ"מ ס"ל לגאונים שקנה סוכר לכו"ע הוא מין עץ ואין חולק אלא לגבי הברכה. וכ"כ הבה"ג (פ"ו) וז"ל "סוכר קנה דיליה וודאי עץ הוא". וכ"כ האשכול (ח"א ברכות ס"י כ"ט) "סוכר קנה דיליה וודאי עץ הוא ומברכים על הקנה והסוכר בפה"ע ואית דאמרי סוכר וקנה דיליה בפה"א, ולא משום דסבר קנה לאו עץ הוא אלא אע"ג דעץ הוא, כיון דלאו פירא

קמפיק ולא פירא קאכלינן לא מתאמר עליה בפה"ע וכו' עיי"ש. וא"כ הדברים ברורים ומפורשים לגאונים שקנה הסוכר עץ הוא ולמרות שהדרך לגזום ויוצא גזע חדש מ"מ לא מתחשבים בזה. כיון שסו"ס אינו יוצא משרשיו אלא מגזעו. וכך לענ"ד מדויקים הדברים בר"מ (הל' ברכות פ"ח ה) שאחר שהביא המחלוקת לענין ברכה וז"ל ואני אומר שאין זה פרי ואין מברכים עליו אלא שהכל. הדגיש הר"מ שאין זה פרי וכדברי האשכול, ולא כתב שאין זה עץ. וכך מדויקים הדברים בכ"מ על הר"מ שם. ובדברי מרן הב"י (טווא"ח סי' רב) יעו"ש. וא"כ מש"כ הר"מ בהל' כלאים שהקנים מין אילן הם, וודאי שכוונתו גם על הקנה סוכר. ולכן סתם דבריו שם ולא חילק. ודברי הרדב"ז וודאי שצדקו בזה. וכ"כ הרב משנה ברורה בביאה"ל (סי' ר"ב סעי' ט"ו ד"ה על הסוכר) שלדעת הר"מ זה וודאי עץ כדעת הגאונים ורק גבי ברכה שאני כיון שאין זה פרי וכלשון המובא בר"מ הנ"ל. ומש"כ הכפתור ופרח (פני"ו) שזה ירק דבריו צ"ב. (ובפרט צ"ל כיצד כתב שסברת הגאונים שברכתו אדמה כיון שעולה משורשו, והרי כמש"כ לעיל מפורשים הדברים בגאונים שלמרות שזה עץ ודאי מ"מ ברכתו שהכל וכנ"ל. וצ"ע.)

ואמנם הר"מ לוי נר"ו הוכיח, מהא שכתב הכו"פ שזה יוצא מהשורש, שאין כוונתו שורש ממש אלא מהגזע ולכן הקשה מה זה שונה מחצילים? ולכן כתב שבזמנו לא ידעו על גיזום החצילים. והאמת היא שהדברים קשים קצת להאמר, שהרי ענין הגיזום ידוע ומפורסם הוא שזה מועיל לתועלת הצימוח ובפרט שאם הם לא היו גוזמים יהיה קשה להם מאוד להגיע לשנה השלישית. ועו"ק שהרי כתב הכפתור ופרח שהקנים עולים משרשן וקשה לאמר שכוונתו מגזען שדינו כשרשו ובפרט שא"כ היה לו לומר כך בפירוש. ולכן נלענ"ד לומר שהכו"פ ידע היטב שהחצילים גוזמים אותם. רק שהוא חילק בינם לבין קני הסוכר. כיון שהוא ראה שקנה סוכר יצאו חדשים מהשורש. ודבר זה נכון וידוע שאם יגזום חקלאי את קנה סוכר עד סופה ממש שוב יצא מ"קנה השורש" קנה חדש. ולכן כתב שזה יוצא משורשו. ודבר זה מצוי שלפעמים עושים גיזום לקנה הסוכר וחלק מהם גוזמים עד האדמה ויוצא קנה חדש. ולכן חילק בין זה לבין חצילים שאותם הוא ראה שיוצאים מהגזע. ולכן בסוכר חשבו לירק וחצילים לאילן. ואמנם למרות שדבר זה אמת מ"מ ודאי שאין זה נקרא יוצא מהשורש ע"מ שיקרא ירק, והטעם שכאשר אנו אומרים והדר פארי משורשו פירושו מהשרשים עצמם יש יציאה חדשה, וזה דרכם של צמחים אלו שעולים משרשם ואין תחלופה בגזע עצמו וכגון בבננות. והם נקראים ירק. אך צמח שיש לו תחלופה בגזע עצמו כגון בקנה הסוכר לעולם אילן הוא, ואפ"י שלפעמים אפשר שיעלה משורשו. תדע, שהרי גם בגפן יכול שיצא לפתע משרשו וכי משום זה מאן דהוא פקפק בגפן שהוא אילן? אלא בע"כ שדבר שיוצא מגזעו ויש לו תחלופה הריהו אילן, אלא א"כ יש לו תכונות כירק וכמו שראינו לעיל גבי כרוב (ומש"כ הר"ש סיריליאו הנ"ל שהמוציא משרשיו ודאי ירק הוא. פי' היינו כשזה דרכו של השיח שלעולם מוציא רק משרשיו ואין תחלופה בגזע ודו"ק). ולכן אנו שיודעים דבר זה אין אנו מחשיבים אותו ליציאה חדשה כמו הבננה. רק כיון שראה הכו"פ שיציאת הקנים נעשית מתחת האדמה חשבה כבננה שיוצאת מתחת האדמה ולכן בדבריו שם השווה את הקנים לבננות וחילק אותם מהחצילים. והשתא, מובן מה שכתב הרדב"ז שהכו"פ לגבי חצילים אמר דבריו לפי הרמב"ם. שהרדב"ז לשיטתיה דהכו"פ אמרה שיש לחלק בין אם עולה משרשו לבין אם עולה מהגזע ולכן כתב שחצילים כיון שעולים מהגזע הרי הם כאילן. וקנים שאני שהם עולים מהשרש (לשיטת הכו"פ). ומש"כ הרמב"ם קנים מין אילן בע"כ צ"ל שלא דיבר בקני סוכר. אך כ"ז לשיטת הכו"פ, אך לנו הדברים ברורים כדברי כל הגאונים (וכ"נ ברמב"ם גופיה) שקנה

סוכר וודאי מין עץ כיון שעולה מגזעו ולא משרשו, ורק גבי ברכה שאני וכנ"ל. ועפי"ז א"כ יוצא לנו שאדרבה מקנה סוכר יש הוכחה גדולה שכל שעולה מגזעו אילן הוא, וגם הכו"פ לא פליג רק שחשב שקנה הסוכר עולים משרשם, אך לפי הידוע שהם עולים מהגזע עצמו כו"ע מודו בזה שמין אילן זה. (ואם נוהג בזה דיני המצוות התלויות בארץ עיי' בסברת הרדב"ז (שם) ובכר"צ הל"פ ערלה (פ"ד ה"ו) ורק אם הגזע כלה מאליו לגמרי כגון הבננה ויוצא משרשו גזע חדש בזה פליגי שדעת הגאונים (וק"ו לרש"י) שזהו ירק וברכתו אדמה. ודעת הרא"ש שזה עץ.

ד. נמצא לפי כל הנ"ל שאותם שגדלים מהשרש הם ירק כגון הבננה והתותים לדעת הגאונים. וכ"פ להלכה מרן השו"ע סי' ר"ג סעי' ב' ג', וברמ"א שם. (ומזה מוכח קצת שכן למד בר"מ שפסק כגאונים ולא כהרא"ש שאל"כ היה לו לפסוק כשני עמודי הוראה אלו, אלא אם נאמר שסב"ל ולכן כתב ברכה מבוררת ודו"ק). ואמנם אף אם נפסוק כדעת הגאונים וכמו שנוהגים היום הלכה למעשה לגבי הבננות והתותים, מ"מ לא הרווחנו כלום לגבי החצילים והפלפלין מדוע הם לא יהיו אילן והרי הם עולים לערלה. וידוע הוא שבכל הדורות כל גדולי ורבני ישראל נהגו גם לגבי החצילים (וכפי שהעיד הרדב"ז כשעלה לארץ הצבי ראה שנוהגין בו היתר. וכ"כ מרן החיד"א בברכ"י (יו"ד רצ"ד ד, או"ח ר"ג א') עדות בשם מרן השו"ע שאמר בזה פוק חזי מאי עמא דבר ובשם האריז"ל ומהר"ח שנהגו בו היתר. וכך הוא לגבי הפלפלין שנאמר עליהם ג"כ פוק חזי מאי עמא דבר שבכל הדורות אכלוהו לפלפל החריף, אם קטן, אם הגדול על כל סוגיו מיניו וכך נהגו, אבותינו שבמרוקו ובתימן באותן פלפלין קטנים חריפים שהיו בידיהם ובחצרותיהם ומעולם לא חששו לו ואפי' לא משום ספק ערלה [כך נאמר לי מגדולי רבותינו שליט"א שהם אכלוהו במרוקו לפלפל הסודני החריף (הקטן) למרות שגדל בגינתם מספר שנים ולא משום ספק ערלה בחו"ל אלא בוודאות כירק. וכך נהגו רבותינו שבתימן ועיי' בעדותו של הרב יצחק רצאבי נר"ו לקמן. וטעמם עיי' לקמן].

צמח שנותן פרי תוך שנתו:

הרדב"ז בסו"ד (שם) כתב "ונתחדש לי טעם אחר שאין בכל מיני אילן שזורעין הגרעין ועושה פרי תוך שנתו כזה הלכך ירק הוא". טעם זה הובא ג"כ בשו"ת קול אליהו (ח"ב קונט' מחנ"י סי' נד') בשם המהר"ש גרמיזאן שהוסיף שראה טעם זה בתוספתא (בתוספתא שלפנינו לא נמצא טעם זה). ועל הטעם הזה הסתמך להלכה הרב בן איש חי בשו"ת ר"פ (ח"ב ל) להתיר הפאפיה, וכך כתב לסמוך על טעם זה להלכה מרן הראש"ל הגרי"ע שליט"א (יחו"ד ח"ד נב) אודות הפאפיה וכך הורה לי בע"פ אודות הפלפלין. וכ"כ להלכה להסתמך על טעם זה הגרי"י ניסים זצ"ל בספרו "יין הטוב" (יו"ד יד). ועו"ע כר"צ הל"פ ערלה (ד' ה). והנה לפי טעם זה, ניחא לנו המנהג שנהגו בכל דורות ישראל מקדמא דנא לאכול החצילים והפלפלים ללא כל חשש כיון שגם החציל וגם הפלפל (על כל זניו) נותן פרי תוך שנתו. (יש לציין שגם קנה הסוכר מגיעים להבשלתם הסופית רק לאחר שנה ופעמים עד 24 חודש). ועו"ע לקמן משי"כ על טעם זה.

צמח שגזעו חלול:

ואמנם בשו"ת הלק"ט (ח"א סי' פ"ג ד"ה אמר המני"ח) הביא את הטעם הנ"ל וכתב עליו שטעם קלוש הוא להתיר איסור תורה. ולכן כתב טעם אחר להתיר את החצילים משום שעצו חלול.

הביא דבריו בשו"ת ר"פ (שם) וכתב ע"ז שמסתברים דבריו שאין לך עץ שעצו חלול. (וכך מדויק בדברי הלק"ט עיי"ש) וע"ז הסתמך להתיר את הפאפיה שעצו חלול. ולכאורה דברי הלק"ט צ"ע, שאחר שכתב על טעם הרדב"ז שהוא טעם קלוש להתיר איסור תורה, הביא טעם אחר מדידיה אודות גזע חלול, ויל"ע וכי טעם זה אינו קלוש? וא"ת שכך עלה בדעתו שסברא פשוטה היא כיון שאין אילנות כלל שגזעם חלול וכמו שכתב בשו"ת ר"פ, א"כ גם סברתו של הרדב"ז סברא אמיתית היא שידוע הוא שאין כל אילן שמוציא פרי תוך שנתו. וע"י לקמן. (ומש"כ שהחצילים גזען חלול צ"ע שעינינו רואות שאין העץ חלול. וכמו"כ ראיתי בשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' רכ"א שכ"כ אודות הפלפל שהוא חלול, ובמציאות אינו כך. ואמנם כפי שנאמר לי ע"י פרופ' פליקס שיחי גם עץ החציל וגם הפלפל בבגרותם הליבה שלהם חלולה, ואפשר שזה כוונתם, ומ"מ יש לציין שאין זה החלילות שמצינו בפאפיה ועוד ודו"ק).

ואמנם יש להקשות על טעם זה של חלול מדברי הר"מ הנ"ל אודות קנים שמין אילן הם והרי קנים חלולים הם, ובשלמא אם נאמר שבקנה סוכר איירי ניחא, שכידוע קנה הסוכר אינו חלול כשאר קנים. אלא מלא מבפנים. אך אם נאמר שבשאר קנים ג"כ איירי, צ"ע. ועיין גמי עירובין (לי"ד ע"ב) שכתבה על הקנים שיש לחלק בין קשים לרכים ואולי זה החילוק המדובר. ואמנם הר"מ לא חילק בין קשים לרכים, וע"ז ברדב"ז (כלאים שם) שהר"מ לא ס"ל חילוק זה. ומ"מ נלענ"ד שבין הקשים ובין הרכים לא איירו אלא לגבי חוזק הקנה אך לא לגבי חלילותו ולעולם קנה חלול הוא. ומזה שכתבה התוספתא ופסקה הר"מ להלכה שקנים מין אילן הן וכתבו הגאונים שלעולם עץ הוא בע"כ שהאי טעם של חלול אינו עיקר. ואולי צ"ל שבדבר שתכונותיו הם אילן לא מתחשבים בטעם זה. אך בדברים המסופקים או שיש לו תכונות מסוימות של ירק בזה מצרפים טעם זה כדי לברר הענין. אך נלענ"ד שקשה לסמוך על טעם זה בלבד לקבוע אם מין ירק הוא או מין אילן הוא. וגם הלק"ט כפי שנראה מדבריו שם, רק צירף טעם זה לשאר הטעמים שהביא שם ורק לאחר שראה שכן עמא דבר. ועיי"ש.

צמח שפירותיו הולכים ונעשים גרועים:

המהר"ם אלשיך (הוב"ד בברכ"י שם) הביא טעם נוסף להיתר החצילים והוא, שפירותיו הולכין ונעשין גרועים משנה לשנה. ואילן הוא אם פירותיו נשארים בטעמם שנים הרבה ולא נעשים גרועים יותר. והגרבי"צ עוזיאל זצ"ל בשו"ת משפטי עוזיאל (יו"ד ס"פ) הביא סמך לטעמו של הרב אלשיך, מהפסי "ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו", מכאן שאינו נקרא אילן אלא אם הוא מוסיף ומשבית משנה לשנה. והנה גם טעם זה אין לו לכאורה כל מקור בגמ', ומ"מ נראה שכתב זאת המהר"ם אלשיך מסברתו שאין אילן שמתנהג כה"ג. ומ"מ לנדו"ד מובן המנהג שנהגו בקהילות ישראל לאכול את החצילים ואת הפלפל. והוא שבשניהם משנה לשנה יש ירידה משמעותית בכמות ובאיכות (למעט הפלפל הסודני שמשתייך ל- *C. chinense*, וע"י לגביו במאמרו של האגרונום יהורם דנינו נר"ו).

צמח שאינו מתקיים יותר מג' שנים:

החזון איש בספרו (ערלה סי' יב) הביא את טעמו של הרדב"ז אודות צמח המוציא פרי תוך שנתו, והקשה עליו מהסוגיא בירושלמי אודות הכרוב? וכתב שאפשר שזה התי בירושלמי כאן בוודאי וכו' שכרוב וודאי ירק כיון שנותן פרי תוך שנתו, ומ"מ כתב החזו"א על טעם זה שאין לו מקור בגמ'. ולכן מסיק החזו"א: "ונראה לדינא דכל שהגרעין מגדל פרי בשנה הראשונה וגם הגזע אינו מתקיים יותר משלש שנים אין בו

משום ערלה". (וצ"ל שהכפתור ופרח והרדב"ז שאסרו את החצילים כיון שהם לעולם כלים בתוך שנות ערלה, אינם סוברים האי סברא שאינו מתקיים יותר מג' שנים). והנה לכאורה יש להקשות על דברי מרן החזו"א, שהלא כשם שלטעמו של הרדב"ז אין כל מקור בגמ' כך לטעמו שלו שכל שאינו מתקיים יותר ג' שנים אין כל מקור בגמ'! אלא שהחזו"א כתב שם בסוד"ה ונראה, "שאינן סברא שיהיה אילן שפירותיו לעולם אסורין". וא"כ גם החזו"א למד דבריו מתוך סברא, שאין אילן כיו"ב, ובע"כ שכאשר יש צמח כזה הרי"ז תכונות של ירק. ומש"כ בהמשך (בד"ה בברכ"י) שסברתו היא בכלל דברי הגאונים. צ"ע שהרי הגאונים כותבים מפורש שהגזעים כלים בחורף וחוזרים מהשורש וכו'. אך לדעת החזו"א גם אם הגזע אינו כלה כלל רק שבס"ה אינו מתקיים יותר מג' שנים הריהו ירק, וכיצד א"כ זה בכלל דברי הגאונים? אלא בע"כ שכוונתו שזה נמצא בסברת הגאונים, דהיינו שאין דברי הגאונים קבועים במסמרות שדווקא אם זה כלה בחורף אלא הם כתבו סברא אחת בתכונות של ירק ועפ"י למד החזו"א שגם אם הגזע נשאר רק לא הרבה שנים זהו תכונה של ירק. וא"כ לענ"ד נאמר גם סברא זו על דברי הרדב"ז, שהרדב"ז בגודל סברתו אומר שתכונה של ירק זה, כל הנותן פרי תוך שנתו. וידוע הוא שבורא עולם טבע בבריאה שכל הגזעים החלשים, טבעם הוא שבתחילת דרכם הם כבר נותנים פרי וזה מצוי בכל הירקות. לעומת האילנות שגזעם חזק, הם בראשונה מתעצמים עד שמגיעים לגזע הרצוי לאילן ואז הם מתחילים לתת פירותיהם.

ולכן אני אומר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים. וכולם למדו את דבריהם מהירושלמי (הני"ל) אודות הכרוב שלמרות שעולה מגזעו ומתקיים כמה שנים מכל מקום נקרא וודאי ירק וע"ז אין חולק והטעם כפי שכתב החזו"א שלכרוב יש תכונות של ירק. (ומו"ר הג"ר שמ"ע שליט"א הוסיף שבכרוב התכונה של ירק היא בסוג הפרי שעשוי עלים עלים ואין כיו"ב באילן, וכמו שנקט מרן החזו"א דוגמא נוספת של בצל שגם הוא עשוי כה"ג. ומ"מ י"ל שגם כאשר הפרי צורתו כפרי האילן אך לגזע תכונות של גזע הירק כגון החציל שעליו דיבר החזו"א רק שגזעו כלה הריהו כירק ודו"ק). ומה זה תכונות של ירק? לימדונו רבותינו הפוסקים שהכל תלוי באופיו של הגזע וזהו מדברי הגמ' ומהסבר הגאונים. ולכן כאשר הגזע הוא של אילן הוא חזק ואינו כלה, ואינו חלול, ומחזיק שנים רבות, וכיון שהוא צריך כח לגזעו עד שמתעצב ע"כ גם אינו מוציא פרי תוך שנתו, וכיון שכך היבולים שגדלים על עץ חזק נשארים כמות שהם שנים רבות. אך ירק שגזעו חלול וממילא אין גזעו כאילן. (ונראה שאין להסתמך על טעם זה לבד וכנ"ל) או שמחמת חלישותו אין לו צורך של זמן רב לחיזוק גופו ומיד נותן פרי, ועקב חלישותו גזעו כלה, או שכלה לגמרי מיד בשנתו הראשונה או אחר שנתים וכיו"ב, וכמו"כ עקב חלישותו אין באפשרותו לתת את איכות פירות השנים הבאות כמו מה שהצליח לתת בשנה ראשונה כשהיה הגזע בריא וחזק. וא"כ הבנין אב לכל הסברות הני"ל הוא חוזק הגזע, ומקור הדברים הם דברי הגמ' בברכות (שם) עפ"י הסבר הגאונים שהכל תלוי בחוזק של הגזע, (ובזה מתורצת קושיתו של הר"מ לוי נר"ו על טעמו של הרדב"ז, מדוע כאשר הקשתה הגמ' על חיטה לא אמרה משום שנותן תוך שנתו, אלא צ"ל שהביאה את הכלל המרכזי לכל הטעמים האחרים. ובזה מתורץ מה שהקשה מהחצילים ע"ש ודו"ק)

ה. א"כ ע"פ כל הני"ל ודאי שהמנהג שנהגו אבותינו מדורות לאכול הפלפלים והחצילים ולא חששו לערלה, יסודתו בהררי קודש, והוא שתכונות של צמחים אלו כשל ירק, (או עכ"פ חלק מהתכונות), גזעם חלש ואינו איתן כשל אילן, וההוכחה שהם נותנים פרי

תוך שנתם, גזעם כלה אחר שנים מועטות [בחצילים ובפלפלים נהוג לגדלם רק שנה אחת ולעוקרם, אך ניתן לגדלם לעוד שנה נוספת ובחצילים אפשר להגיע גם לשנה שלישית אך לא יותר מזה כיון שגזעם כלה. ועיי' במאמרו של האגרונום יהורם דנינו נר"ו, ועו"ע לקמן אודות הפלפל הסודני], וכמו"כ כמות ואיכות הפירות שמתקבלים בשנה השניה וק"ו השלישית מצמחים אלו היא ירודה משמעותית כך שהחצילים שמתקבלים נהיים מרים עם השנים, והפלפלין, נהיים קטנים יותר, מקומטים יותר, (וחריפותם אינה עולה כמו שיש שרצו לטעון ועיי' במאמרו של האגרונום), ולכן וודאי דשפיר נהגו אבותינו מדורות שהחשיבו אותם כירק.

ואמנם כל מה שכתבנו אודות הפלפלין, הוא ברוב ככל סוגי הפלפלין שמצויים מסחרית בא"י והם כוללים את כל הזנים המשתייכים בוטאנית ל - C. annuum שפירושו "חד שנת"י. ובהם נמצאים זני השאטה (פלפל חריף ארוך שמגדלים אותו מסחרית ומצוי בשווקים. **והפלפלים החריפים הקטנים שגדלים בגינות אינם שייכים לקבוצה זאת** ועיי' לקמן) והצי"פקה, זן הסולטן ועוד. [וכפי שנמסר לנו מפרופ' חן שיפריס נר"ו שמומחה לענין הפלפל, שכל הנ"ל יורדים באופן ניכר באיכות ובכמות בשנה השניה וק"ו בשלישית. ואף מספר חקלאים יר"ש שעמדנו איתם בקשר ואף היינו בשטחי הגידול שלהם לימדונו ואף הראו לנו שיח פלפל מזן השאטה שניסו לגדלו לשנה נוספת והיתה ירידה באיכות ובכמות. וכך התנהג זן הסולטן אצל כמה חקלאים שניסו לגדלו לשנה נוספת והתוצאה שהם קיבלו היא, ירידה בכמות הפרי ופלפלים קטנים יותר ועיי' על עדותם של החקלאים במאמרו של האגרונום].

ואמנם כפי שכותב האגרונום קיבלנו לידנו את הפלפל הסודני כאשר הוא בן שש שנים. ולטענת המגדל (בגינתו לנוי) הוא גוזם אותו כל שנה (ואינו יודע מה תוצאותיו ללא גיזום) והפלפל ממשיך ליתן את פירותיו באותו כמות ואפשר שאף מוסיף וגם איכותו אינה יורדת כלל. ופלפל זה זוהה ע"י אגרונום המכון (ע"פ כמות העוקצין בכל מפרק, וע"פ צורת הגרעינים ועוד) כפלפל הסיני (ולא אנום כשאר הפלפלין) ויכול לחיות הרבה שנים. ואמנם הוא ג"כ נותן את פירותיו תוך שנתו. לכן להלכה, אם נסתמך על טעמו של הרדב"ז שכל הנותן פרי תוך שנתו הריהו ירק וכ"פ הר"פ ומרן הראש"ל, גם בסוג זה יש להחשיבו כירק ואין בו חשש ערלה, ובאמת כאשר הראיתי סוג פלפל זה לרבותינו שליט"א יוצאי מרוקו אמרו לי שממש כה"ג היה גדל בחצר גינתם, ויש שהוסיפו לי שהפלפל שהיה מצוי אצלם הוא עגול אך המציאות של גידולו הוא ממש כה"ג, ומ"מ אכלו אותו בשנתו הראשונה ומעולם לא פקפקו בזה שמא עץ הוא. והדגישו לי חזור ושנה שאין זה מטעם ספק ערלה בחו"ל. וכך העיד בגודלו הרה"ג הר"י רצאבי שליט"א שמעולם כך נהגו בתימן לאכול את הפלפלים מכל המינים כולל את הזן שתרמיליו עולים כלפי מעלה (שו"ת עולת יצחק ח"ב רכ"א) וכו' וזהו הזן הנ"ל הרב שנתו. וא"כ יש לנו לומר ע"ז כדבר מרן השו"ע אודות החצילים פוק חזי מאיעמא דבר.

ואמנם לדעת החזו"א (ערלה שם) שאינו מסתפק בטעם זה של נותן תוך שנתו, ומצריך תנאי נוסף שגזעו כלה וכנ"ל, יש לחשוש לשיטתו לאותם פלפלים שמא עץ הם ונוהג בהם ערלה. ואמנם ראוי לציין, שאותם פלפלים אינם גדלים בארץ ישראל בצורה מסחרית, אלא הם נמכרים במשתלות כעצי נוי והם גדלים בגינות פרטיות (וכל מי שיודע להבחין בין מינים יכול לזהותם בקלות). ומה שנמכרים פלפלים כעין אלו בחנויות זהו יבוא מחו"ל, וגם לחוששים לשיטת החזו"א ז"ל, יכולים לרכוש מפלפלין אלו כדין ספק ערלה בחו"ל.

מסקנת הדברים:

א. להלכה נקטינן כדעתיה הגאונים שכל צמח שגזעו כלה, אפ"י שחוזר משרשיו, מ"מ הריהו כירק. וכגון הבננות ותותי סנה וכיו"ב.

ב. האי כללא דהגאונים, הוא בדווקא אם טבעו של הצמח שכלה גזעו ועולה חדש מהשרשים, אך כל שגוזמים אותו ועולה מגזעו אפ"י שיש הכרח לגזום הריהו מין אילן, (אא"כ יש בו תכונות ירק וכנ"ל) ואף שפעמים יכול לעלות גם משרשו. ולכן כתבו הגאונים שקנה סוכר לכוי"ע עץ הוא ואפ"י שגוזמים אותו וכך דרך גידולו מ"מ כיון שעולה מגזעו מין אילן הוא.

ג. פעמים שיש צמח שעולה מגזעו, וגזעו נשאר כמה שנים מ"מ הריהו ירק, כיון שתכונתו כירק והתכונות להבחין אם הוא ירק או אילן הובאו בפוסקים.

1. צמח שנותן פרי תוך שנתו. הובא ברדב"ז. וכ"פ להלכה בשו"ת ר"פ, ובשו"ת יחו"ד למרן הראש"ל שליט"א שדי בטעם זה כדי להחשיבו ירק.
2. צמח שפירותיו נעשים גרועים. הובא במהר"ם אלשיך (הוב"ד בברכ"י).
3. צמח שאינו יכול להתקיים יותר מג' שנים. הובא בחזו"א.
4. צמח שגזעו חלול. הובא בשו"ת הלקט וכ"פ בר"פ שם. ואמנם כפי שכתבנו לעיל קשה לסמוך על כלל זה לבד אלא בצירוף תנאים אחרים.

ד. דעת החזו"א זצ"ל, שאין לסמוך על טעמו של הרדב"ז שנותן תוך שנתו לבד, אלא בצירוף זה שהגזע אינו יכול להתקיים יותר מג' שנים.

ה. עפ"י הנ"ל בס"ק ג', מותר באכילה החצילים והפלפלים החריפים ללא כל חשש ערלה, כיון שתכונתם היא כירק, שנותנים פרי תוך שנתם, פירותיהם נעשים גרועים, וגזעם כלה בד"כ עד ג"ש. וגם בפלפל הסודני שלמרות שאין פירותיו נעשים גרועים ומחזיק כמה שנים, מ"מ הוא נותן פרי תוך שנתו הראשונה. וכך נהגו אבותינו שבמרוקו, תימן ועוד וכנ"ל. ומ"מ לדעת מרן החזו"א זיע"א שאינו סומך על הטעם שנותן פרי תוך שנתו בלבד ומצריך תנאי נוסף שאינו יכול להתקיים יותר מג' שנים. א"כ בפלפל הסודני כיון שלא מתמלא הטעם השני, יש לחשוש לפי סברתו שפלפלין מסוג זה עץ הוא ויש להמתין עד שיעברו עליו שנות ערלה. ואמנם כפי הנ"ל, אין זן זה גדל בא"י בצורה מסחרית אלא גדל לנוי בגינות פרטיות. ומה שנמכר מזה בחנויות זה יבוא מחו"ל ואפשר לקנותם כדין ספק ערלה בחו"ל שמוותר.

הרב דוד וקחי שליט"א
המכון למצוות התלויות בארץ

בדיקת חמץ בלול התרנגולים

שאלה: האם חייבים לבדוק את החמץ אור ל"ד בלול התרנגולים? והאם יש חילוק בין לולים בהם התרנגולים מצויים על הקרקע (לולי רפד) לבין לולי סוללות?
תשובה: שנינו: רפת של בקר אין צריך בדיקה שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו. וכן לול של תרנגולים א"צ בדיקה מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו וכן אמצעה של חצר א"צ בדיקה וכו' שהעורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו. וה"מ מספק חמץ אבל ודאי חמץ לא. (שו"ע סי' תל"ג ס"ו)

ונראה מדברי מרן השו"ע שבלולי רפד אה"נ פטורים מבדיקת חמץ כיון שהתרנגולים מסתובבים על הרצפה ואם נשאר שם חמץ מסתמא יאכלוהו. אך בלולי סוללות וכיו"ב, שהתרנגולים כלואים בתאים שלהם, ומגישים לפניהם אוכל באבוס ומצוי מאד שהם מפילים על הארץ חלק מהתערובת שהוא חמץ, ובנוסף בהרבה מהלולים האוכל מוגש לפני התרנגולים בצורה ידנית כך שהרבה פעמים נופל תערובת על הארץ, ובזה א"א לומר שהתרנגולים יאכלוהו, וחייבים א"כ לבדוק שם את החמץ. (עי' ח"א ק"יט י) ואין לומר שאפי"א אם נופל האוכל על הרצפה הרי הוא מתערבב עם האשפה שיש שם, ונפסל מאכילה, שהרי כידוע תרנגול מנקר באשפה ואוכל.

ולכאורה יש להעיר שהתערובת שמצויה היום היא חמץ ודאי (שעורה וכד' ותהליך היצור כולל בתוכו קיטור ולחות ויש לחוש לזה משום חמץ גמור). ומרן בשו"ע כתב שבחמץ ודאי אין סומכים על בע"ח, כיון שאין ספק מוציא מידי ודאי. וא"כ יש לחייב בדיקה אף בלולי רפד. ואמנם נחלקו הפוסקים מהו שאומר מרן שבחמץ ודאי לא, ועיין במ"ב שם שדעת המג"א שאם כל ל' יום קודם הפסח לא נכנס לשם חמץ אין צריך לבדוק גם בודאי חמץ. ודעת המקור חיים שזה דוקא מה שהיה בליל י"ד אחר שהגיע זמן הבדיקה. ונכון להיום מר"ח ניסן התרנגולים כבר מקבלים תערובת כשרה לפסח וא"כ לפי דברי המקו"ח ניתן לסמוך בלולי רפד שהתרנגולים יאכלוהו ואין צריך בדיקה. אך בלולי סוללות נראה שחייבים לעשות בדיקה כיון שבמציאות מסתובב שם הרבה חמץ שאין לתלותו באכילת התרנגול.

הנוהג היום שלפני שמכניסים לכלי איחסון התערובת (סילו) את התערובת הכשרה, מנקים את הסילו, ואת שאר כלי איחסון האוכל. אך בלי כל ספק נשאר במקומות רבים על הארץ גרגירים שראויים למאכל התרנגול ויש לעשות שם בדיקת חמץ.

בפועל לעשות שם בדיקת חמץ זה דבר קשה מאד וכידוע, ולכן מסתמכים על מכירת החמץ שעושים. דהיינו בנוסף למכירה אנו משכירים את המקום לגוי כנהוג, ובתוך שטר המכירה אנו כותבים שאנו מבקשים ממנו רשות לדריסת רגל שם, (ולמרות שכניסה כזו שהיא קבועה מידי יום ואפי"א כמה פעמים ביום, אינה ראויה בד"כ במכירת חמץ מ"מ בכה"ג של לול תרנגולים נראה להקל בזה, וגם אין לחוש בכה"ג שמא יראה חמץ ויבוא לאוכלו כיון שאפי"א אם יש גרגירים על הארץ אין חשש שיאכל אדם מאכל כזה). ואותם המחמירים לעשות מכירת י"ג ע"מ להפטר מהבדיקה, גם כאן ינהגו בכה"ג. ואמנם להלכה ידועה דעתו של מרן הראש"ל שליט"א שגם מכירה לגוי ב"ד פוטרת מבדיקה. (הובא בילקו"י הל' פסח עמ' שמ"ט)

העולה לדינא: לאחר נקיון עד היכן שידו מגעת ימכור בעל הלול את חמצו לנכרי וישכיר את המקום לגוי ובזה יפטר מבדיקת חמץ בלול התרנגולים.

מהנעשה במכון

במכון:

* רבני המכון ערכו סיור במשתלת "הוכברג" כדי לעמוד מקרוב על ההרכבות המצויים בעצים שונים. בתום הסיור התברר שהבעיה החריפה ביותר לגבי איסור כלאים היא בעצי האגסים שרובם ככולם מורכבים על כנות חבוש שזה כידוע מין בשאינו מינו ואסור משום כלאים. ב"ה בשיתוף פעולה עם בעלי המשתלה מתקיים בימים אלה ניסוי של הרכבה על כנות אגס (OH/F) במטרה לבחון עמידותם של כנות אלו. בסיום הניסוי נביא בל"נ את התוצאות לפני הציבור.

* רבני המכון בליוי אגרונום המכון, ערכו סיורים רבים בשטחים שמגדלים בהם פלפל מכל מיני זנים, באיזורים שונים בארץ. ע"מ לבחון את עמידות הפלפל בשנה השניה (אצל מגדלים שניסו זאת). תוצאות הביקור מובאים לפניכם במאמרו של האגרונום.

* לאור הביקוש הגדול ל"נוסח הפרשת תרו"מ" ע"פ שיטת מרן השו"ע ובהסכמת מרן הראש"ל שליט"א. הודפסה כמות נוספת של הנוסח בתוספת כמה שינויים שנעשו ע"פ הוראות מורה דרכנו הג"ר שלמה עמאר שליט"א. כמו"כ הופק הנוסח בפורמט כיס, שיקל על המשגיחים וכיו"ב לשאת אותו.

במדרשה:

* בימי העיון שהתקיימו מטעם המכון, באולמי "אור החיים" בירושלים, ובמבנה המכון. היתה השתתפות ערה של הציבור, ששמע הרצאות בנושא "מצוות הארץ" מפי הרבנים שליט"א. בסיום היום עיון ענו הרבנים לשאלות הציבור.

* בחודשיים שחלפו התקיימו הרצאות רבות בנושא "מצוות הארץ" ובעיקר בעניין ערלה ונטע רבעי. במסגרות בתי הספר השונים ממגדל העמק שבצפון עד מושב זמרת שבדרום.

הפלפל הסודני

